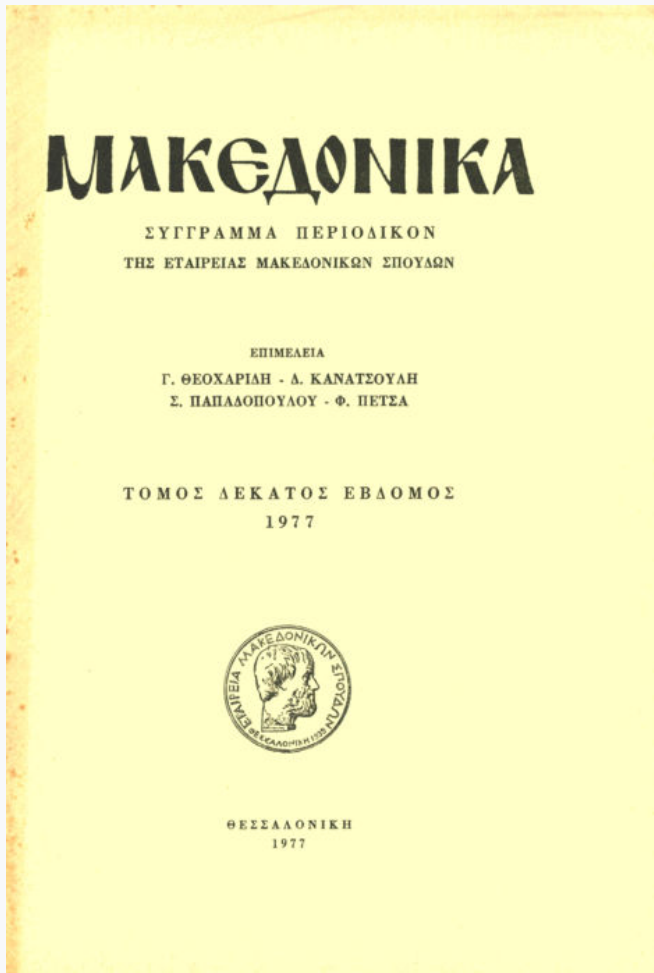

Μακεδονικά

Τόμ. 17, Αρ. 1 (1977)

Μακεδονικά σύμμικτα

Αθαν. Ε. Καραθανάσης

doi: [10.12681/makedonika.362](https://doi.org/10.12681/makedonika.362)

Copyright © 2014, Αθαν. Ε. Καραθανάσης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καραθανάσης Α. Ε. (1977). Μακεδονικά σύμμικτα. *Μακεδονικά*, 17(1), 55–84.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.362>

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΣΥΜΜΙΚΤΑ

In memoriam Dumitru Limona

1. ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΛΑΣΚΑΡΙ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ (17ος-18ος αι.)

Μιά από τις γνωστότερες οικογένειες τής Θεσσαλονίκης στο δεύτερο μισό του 17ου αι. και στο πρώτο του επόμενου ήταν ή οικογένεια Λάσκαρι¹. 'Από έγγραφα τών βενετικῶν ἀρχείων πληροφορούμαστε πὼς ή οικογένεια Λάσκαρι τής Θεσσαλονίκης² ήταν ἀπὸ τις παλιές βυζαντινές οικογένειες τής ΚΠολης, κλάδος τής ὁποίας πέρασε μετὰ τὰ 1453 στὰ Χανιά τής Κρήτης καὶ στὴ συνέχεια, μετὰ τὴν ἔναρξη τοῦ Κρητικοῦ Πολέμου (1645-1669) καὶ τὴν πτώση τῶν Χανίων (22 'Ιουνίου 1645), στὴν Θεσσαλονίκη³.

Φαίνεται μάλιστα πὼς στὴ διάρκεια τοῦ πολέμου αὐτοῦ καὶ τῶν δύο ἀμέσως ἐπόμενων, πὸς ή Γαληνότατη διεξήγαγε κατὰ τής Τουρκίας (1685-1698 καὶ 1714-1717), ή οικογένεια Λάσκαρι εἶχε πολλές περιπέτειες⁴. Γνωστό μέλος τῶν Λασκάρηδων τής Θεσσαλονίκης ήταν ὁ ἱατροφιλόσοφος 'Ασσάνης Λάσκαρις⁵, πὸς συνέδεσε τὸ ὄνομά του μὲ ὀρισμένα δυσάρεστα

1. Γιὰ οἰκγένεια Λάσκαρι γενικά βλ. Γεράσιμου Πεντόγυλου, Οἰκγένεια Λάσκαρη Μεγαδοῦκα στὴν Κεφαλληνία, «Θησαυρίσματα» 12 (1975) 203-217. Πρβλ. Κ. Δ. Μέρτζιου, Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας, Θεσσαλονίκη 1947, σ. 317, 400, 454, ὅπου ἀναφέρονται ἀνάμεσα στὰ 1742-1793 ὀρισμένοι Λασκάρεις τής Θεσσαλονίκης.

2. Βλ. τὸ σχετικὸ ἐγγραφο τοῦ γνωστοῦ λογίου καὶ διευθυντῆ τῶν 'Ελληνικῶν Κολλεγίων τής Πάντοβας Νικολάου Κομνηνοῦ Παπαδοπούλου (1651-1740) ἀπὸ 1 Σεπτεμβρίου 1732, ὅπου ἀνάμεσα στὰ ἄλλα διαβάζουμε γιὰ τις περιπέτειες τής οἰκγένειας Λάσκαρι: «...dopo la perdita di Constantipoli si ritirarono in detto Regno, ricevutovi per ordine della Serenissima Repubblica dato al prudentissimo e generoso Tomaso Celsi, degnissimo Proveditor della Nobile Armata degl' Ill.mi Veneti, sono le proprii formule della copia che hò autentita con suo catalogo dell' Archivio originale di Canea à carte 138. Il ramo di questa famiglia ch'era in Canea nella perdita di quella città si ritirò in Salonicchi, dove attualmente si trova et è dalle prime famiglie de Greci abitanti in detta città...». βλ. Archivio di Stato di Venezia (A.S.V.), Riformatori dello Studio di Padova, φάκ. 90.

3. 'Αγνοοῦμε τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους ή οἰκγένεια Λάσκαρι προτίμησε γιὰ ἐγκατάσταση τὴν Θεσσαλονίκη, γιατί ὄλοι σχεδὸν οἱ Κρητικοὶ πρόσφυγες τοῦ πολέμου αὐτοῦ κατέφυγαν συνήθως στὶς Κυκλάδες, στὰ 'Επτάνησα ή στὴν Βενετία.

4. Τίς σημειώνει μάλιστα ὁ νεαρὸς γόνος τής οἰκγένειας 'Ασσάνης Λάσκαρις σὲ σχετικὴ αἴτησή του (Μάιος 1728) πρὸς τοὺς ὑπεύθυνους τοῦ Πανεπιστημίου τής Πάντοβας· βλ. παρακάτω.

5. Γεωργίου Βενδότη, Προσθήκη τής ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας Μελετίου μητροπολίτου 'Αθηνῶν, τ. 4, Βιέννη 1795, σ. 145· πρβλ. Γ. Ι. Ζαβίρα, Νέα 'Ελλάς ή 'Ελληνικὸν Θέατρον, 'Αθήνα 1872, σ. 189.

γεγονότα στον κύκλο των Θεσσαλονικέων στα 1684¹. Ο Μανουήλ Γεδεών, πιδ σαφής, μᾶς πληροφορεί ότι «τῶν θεσσαλονικέων ἡ φιλογενῆς κοινότης» τὸ 1684 ἦταν διαιρεμένη «διὰ τινὰ τιμῆν, ἣν ἀπένευμε τὸ Πατριαρχεῖον εἰς Ἀσάνην Λάσκαριν Θεσσαλονικέα»². Πρόκριτοι μάλιστα τῆς Θεσσαλονικῆς ἔγραψαν καὶ σχετικὸ γράμμα πρὸς τὸν Μέγα Λογοθέτη τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Ἰω. Καρυοφύλλη, ὅπου ἐξέφραζαν τὰ παράπονά τους. Ἀπὸ τὴν ἀπαντητικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Καρυοφύλλη πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς ἀπὸ 1 Ἰουλίου 1684 πληροφορούμαστε ὅτι μερίδα Θεσσαλονικέων ἦταν ἀντίθετη πρὸς τὴν τιμῆν (ἄγνωστο τί ἀκριβῶς) ποὺ τὸ Πατριαρχεῖο ἀπένευμε στὸν Λάσκαρι καὶ ἀκόμη, φαίνεται ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴ, ὅτι ὑπῆρχαν πολλὰ παράπονα τῶν Θεσσαλονικέων γιὰ τὸν μητροπολίτη τους, ποὺ εἶχε ἀνάμιξη στὸ θέμα Λάσκαρι. Πάντως ὁ ἴδιος ὁ Καρυοφύλλη ἦταν σύμφωνος μὲ τὴ γνώμη τοῦ Πατριάρχου Παρθενίου Δ' νὰ τιμηθεῖ ὁ Λάσκαρις. Προσθέτει μάλιστα ὅτι «ἡμεῖς ἔτι διατρίβοντες ἐν Ἀδριανού, αὐτήκοοι ἐγενόμεθα τῶν λόγων τοῦ Παναγιωτάτου Πατριάρχου, ὅτι εἶχεν ὄρεξιν νὰ τιμῆσῃ τὸν κύρ Ἀσάνην, διὰ κάποια προτερήματα ὅπου ἔχει, καὶ ἡμεῖς ἐσυναίνεσαμεν νὰ τελειωθῇ ἡ ἔφεσις του»³. Μὲ τὴν ἐπιστολὴ του αὐτῆ ὁ Καρυοφύλλης προσπαθεῖ νὰ συμφιλιώσει τὶς ἀντιμαχόμενες ὁμάδες τῆς Θεσσαλονικῆς. Δὲν γνωρίζουμε ὅμως πῶς ἐπιτέλους ἔληξε ἡ διαμάχη αὐτὴ ἀνάμεσα στοὺς Θεσσαλονικεῖς γιὰ τὸ ἐπίμαχο θέμα τῆς ἰδιαίτερης τιμῆς τοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὸν Ἀσάνην. Γνωρίζουμε ὅμως πῶς θύμα τῆς ὅλης κατάστασης (ὑπῆρχαν ἄλλωστε ταυτόχρονα καὶ ἄλλα προβλήματα) ἦταν ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονικῆς Νεόφυτος Δαμαλάς ὁ Χίσις, ποὺ παύθηκε τὸ 1686 καὶ ἐπανήλθε τὸ 1688⁴.

1. Περικλέους Γ. Ζερλέντου, Ἰωάννου Καρυοφύλλου, πρὸς Μελέτιον Χορτάκιον καὶ τοὺς Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολαί, «Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος» 6 (1901) 81.

2. Μ. Γεδεών, Λυκαυγῆς πνευματικῆς κινήσεως παρ' ἡμῖν 1700-1730 στὸ: Ἡ πνευματικὴ κίνησις τοῦ Γένους κατὰ τὸν ΙΗ' καὶ ΙΘ' αἰῶνα, Ἀθήνα 1976 (ἐπιμέλεια Ἀλκ. η. Ἀγγέλου-Φίλιππου Ἡλιού), σ. 50. Πρβλ. Ἀπ. Ε. Βακαλοπούλου Ἱστορία τῆς Μακεδονίας 1354-1833, Θεσσαλονικὴ 1969, σ. 238.

3. Ζερλέντου, ὁ. π., σ. 87. Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ ἐκδίδεται πιθανότατα ἀπὸ τὸν κώδικα Κριτία, ποὺ σήμερα βρίσκεται ἐστὴν Βιβλιοθήκη τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας n° 974 πρβλ. Σπ. Λάμπρου, Νικολάου Κριτίου τοῦ Μεγάλου Ἐκκλησιάρχου, Συλλογὴ αὐτογράφων ἐπιστολῶν τοῦ δεκάτου ἐβδόμου καὶ δεκάτου ὀγδοῦ αἰῶνος, «Νέος Ἑλληνομνήμων» 4 (1907) 211 (ἐπιστ. 75).

4. Μ. Γεδεών, Θεσσαλονικέων παλαιὰ κοινοτικὰ διενέξεις, Διήγημα, «Μακεδονικά» 2 (1953) 2-3 ἡ ἀναταραχὴ αὐτὴ στοὺς κόλπους τῆς Κοινότητος τῶν Θεσσαλονικέων, καὶ ἡ ὁποία εἶχε κεντρικὸ πρόσωπο τὸν Ἀσάνην Λάσκαρι, θὰ πρέπει ἴσως νὰ ἀποδοθεῖ ἐστὴν πιθανὴ διαμάχη τοῦ μητροπολίτη Νεόφυτου μὲ τὸν διεκδικητὴ τῆς ἴδιας μητρόπολης Μεθόδιο, ἄνθρωπο ἀνήμερο καὶ ταραχοποιό» βλ. λεπτομέρειες στοῦ Γεδεών, ὁ. π. πρβλ. Ζερλέντου, ὁ. π., σ. 81.

Γιὰ τὸν γιὸ τοῦ Ἀσσάνη Λάσκαρι, Λάσκαρι Λάσκαρι, δὲν ἔχουμε πολλὰ στοιχεῖα, παρὰ μονάχα πὼς «ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ἔξασκοῦσε στὴν Θεσσαλονικὴ ἐκεῖνα τὰ καθήκοντα ποὺ φέρνουν τιμὴ σ' αὐτὸν ποὺ τὰ ἀσκεῖ καὶ τὰ ὁποῖα μόνον ἢ Χριστιανοσύνη εἶναι ἰκανὴ νὰ ἐκτελέσει μὲς τὴν τυραννικὴ καὶ βαρβαρικὴ Ὄθωμανικὴ ἀπολυταρχία»¹. Φαίνεται μᾶλλον πὼς θὰ ἀσκοῦσε κάποιον ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ἐπαγγέλματα, στὰ ὁποῖα διακρίνονταν οἱ Ἕλληνες τῆς ἐποχῆς· φαντάζομαι πὼς θὰ ἦταν γιαντρός, δάσκαλος, ἔμπορος ἢ προξενικὸς ὑπάλληλος.

Γιὰ τὸν γιὸ τοῦ παραπάνω κι ἐγγονοῦ τοῦ ἱατροφιλόσοφου Ἀσσάνη Λάσκαρι, τὸν συνώνυμό του δηλ. Ἀσσάνη Λάσκαρι, ἔχουμε περισσότερες πληροφορίες. Καὶ πρῶτα: ὁ νεαρὸς Λάσκαρις ἔμαθε τὰ ἐγκύκλια γράμματα στὴν Θεσσαλονικὴ—ἄλλωστε τὸ οἰκογενειακὸ περιβάλλον του ἀποτελοῦσε μιὰν καλὴ ἐγγύηση γιὰ τὴν πνευματικὴ ἐξέλιξή του. Ὡς πιθανότερο δάσκαλό του θεωροῦμε τὸν Ἰωάννη Ἰωάννου, Θεσσαλονικέα, γνωστὸ καὶ ὡς Γιαννακό, ποὺ δίδαξε στὴν Θεσσαλονικὴ ἀπὸ τὸ 1715 ὡς τὸ 1722, σὲ μιὰν ἐποχὴ ἰδιαίτερα παραγμένη ἐξαιτίας τῶν ἐνδοκοινοτικῶν διενέξεων τῶν Θεσσαλονικέων, γιὰ τίς ὁποῖες μεγάλη εὐθύνη φέρει καὶ ὁ ἴδιος· τὴν ἐποχὴ μάλιστα αὐτὴ βρισκόταν στὴν Θεσσαλονικὴ κι ἓνας ἄλλος γνωστὸς λόγιος καὶ δάσκαλος ὁ Παχώμιος, μὲ τὸν ὁποῖο ὁ Γιαννακὸς βρισκόταν σὲ συνεχὴ διάσταση². Στὴ συνέχεια φαίνεται πὼς ὁ Ἀσσάνης ἔφυγε ἀπὸ τὴν Θεσσαλονικὴ καὶ ἦρθε στὴν Ἰταλία γιὰ ἀνώτερες σπουδές· ἀρχικὰ τὸν ἐντοπιζοῦμε στὴν Πάντοβα νὰ σπουδάζει κοντὰ σὲ Ἰησοῦτες πατέρες ἀνθρωπιστικὰ γράμματα (τὴν λεγόμενη *humanità*), λογικὴ καὶ λατινικά³. Ἀφοῦ τελείωσε τίς σπουδές του στοὺς Ἰησοῦτες, ζήτησε νὰ ἐγγραφεῖ στοὺς ἱατροφιλόσοφους, τοὺς *artisti* κατὰ τὸν ὄρο τῆς ἐποχῆς, τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πάντοβας· ταυτόχρονα ὅμως, ἐπειδὴ προφανῶς ἀντιμετώπιζε καὶ πολλὰς οἰκονομικὰς δυσκολίες⁴, ἐπεδίωξε νὰ εἰσαχθεῖ ὡς ὑπότροφος στὸ Ἑλληνικὸ Κολλέγιο

1. A. S. V., *Riformatori*, φάκ. 90.

2. Μ. Γ ε δ ε ὦ ν, Λυκαωνεὺς πνευματικῆς κινήσεως παρ' ἡμῖν 1700-1730, ὁ. π., σ. 50, 51, 52, 263· πρβλ. Τ. ρ. Ε. Εὐαγγελίδου, Ἡ Παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίᾳ, τ. 1, Ἀθήνα 1936, σ. 115. Κατὰ τὸν Εὐαγγελίδου, ὁ. π., ἀπὸ τὰ 1704 ὡς τὸ 1720 δίδαξε στὴν Θεσσαλονικὴ ὁ Ἀκάκιος ἱερομόναχος καὶ ἀπὸ τὸ 1721 ὡς τὸ 1757 ὁ Γιαννακός. Πρβλ. καὶ Μ. Γ ε δ ε ὦ ν, Σημειώσεις εἰς ἀναγραφὰς μητροπολιτῶν Θεσσαλονικῆς κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 23 (1903) 256-257.

3. A. S. V., *Riformatori*, φάκ. 88· «...doppo aver terminati i suoi studii di Umanità nel Studio de Padri Gesuiti in Padova, si è applicato à studiar Logica, nell' apprendere la quali si esercita attualmente con diligenza e profito» —ἐπιστολὴ Νικολάου Κομνηνοῦ Παπαδοπούλου ἀπὸ 12 Αὐγούστου 1729.

4. Σὲ αὐτόγραφη αἴτηση τοῦ Λάσκαρι πρὸς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Πάντοβας διαβάζομε ὅτι ἡ οἰκονομίᾳ του βρισκόταν σὲ μεγάλῃ φτώχεια ἐξαιτίας τῶν περιπετειῶν τῶν δύο τελευταίων πολέμων. Α. S. V., ὁ. π., φάκ. 88.

τῆς Πάντοβας San Zuanne ἢ Παλαιόκαπα¹. Ὁ γνωστός λόγιος καὶ διευθυντῆς τῶν ἑλληνικῶν κολλεγίων τῆς Πάντοβας Νικόλαος Κομνηνὸς Παπαδόπουλος ὑποστήριξε ἐνεργητικὰ τὸν νεαρὸ Θεσσαλονικέα, προκειμένου νὰ πετύχει τὴν εἰσαγωγή του στὸ Κολλέγιο τοῦ S. Zuanne². Ὁ ἴδιος μάλιστα τὸν ἐξέτασε σὲ διάφορα μαθήματα, ἢ γνώση τῶν ὁποίων ἀποτελοῦσε ἀπαραίτητη προϋπόθεση τόσο γιὰ τὴν ἐγγραφή τῶν ὑποψήφιων στὸ Πανεπιστήμιο, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἐγκριση τῆς αἵτησής τους νὰ γίνουν ὑπότροφοι τῶν δύο ἑλληνικῶν Κολλεγίων τῆς Πάντοβας, δηλ. τοῦ Παλαιόκαπα καὶ τοῦ Κωττουνιανοῦ. Δημοσιεύουμε ἐδῶ τὸ σχετικὸ ἀπόσπασμα τῆς ἀπὸ 25 Φεβρουαρίου 1727 ἐπιστολῆς Παπαδοπούλου πρὸς τοὺς Ἐναμορφωτὲς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πάντοβας—ποῦ ἦταν καὶ ἡ ἀνώτατη πανεπιστημιακὴ ἀρχή: *Attesto io infrascritto che il Signor Assani Lascari, nativo di Salonichi, ma oriundo da Candia della nobile sua famiglia da me esaminato si trova aver studiata la lingua latina nella quale attualmente esercita per possederla con eloquenza nelle scuole de P.P. Gesuiti; ond'è capace del Collegio di S. Zuanne, quando venga aggraziato nel Ecc.mo Magistrato. In fede, Nicolo Commeno Papadopoli, Presidente*³. Ὁ νεαρὸς Ἀσσάνης Λάσκαρις ἔφερε μαζί του κι ἓνα ἔγγραφο ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκη, τὸ ὁποῖο ἐπισύναψε μαζί μὲ τὰ ἄλλα σχετικὰ ἔγγραφα τῆς αἵτησής του εἶναι ἓνα ἀντίγραφο προερχόμενο ἀπὸ τὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου⁴ γιὰ τὴ βάφτιση τοῦ Ἀσσάνη. Τὸ παραθέτουμε ἐδῶ:

Ἀντίγραφον εὐγαμένον ἀποταβιβλία του καταλόγου τῶν βαπτιζομένων νηπίων εἰς τὴν παρούσαν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου κειμένην εἰς τὴν παροῦσαν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης

=1728 ἀπριλίον -12-

Ἀσανάκης υἱὸς μὲνόμιμον γάμον τοῦ Λασκάρεως, Κριτικοῦ τοῦ Λάσκαρι καὶ τῆς Δουκαίνης ἐγενίθη εἰς τὰς 29 τοῦ Μαρτίου 1711 καὶ ἐβαπτίσθη ἀπὸ ἐμένα τὸν παπα Βασίλιον εἰς τὴν ἄνοθεν ἐκκλησία, τὸν ἀναδέχθη ἀπὸ το ἁγιον βάπτισα (sic) ὁ Διμιτριος μορος Βασίλειος ἱερεὺς καὶ εφημέριος τοῦ ἄνω ραοῦ ὑπέγραφα Μαλάκις ἱερεὺς μέγας οἰκονόμος καὶ ἐπιτροπος του Παναγιωτάτου

1. A. S. V., Riformatori, φάκ. 88.

2. Γιὰ τὸ Κολλέγιο S. Zuanne βλ. Ἀριστ. Π. Στεργέλλη, Τὰ δημοσιεύματα τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πάδοβας τὸν 17ο καὶ 18 αἰ., Ἀθήνα 1970, σ. 49-52.

3. A. S. V., Riformatori, φάκ. 88.

4. Γιὰ τὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου Θεσσαλονίκης βλ. Κωνσταντῖνου Ἀπ. Βακαλοπούλου, Ἀνέκδοτα ἱστορικὰ στοιχεῖα ἀναφερόμενα στὴν Μακεδονία πρὶν καὶ μετὰ τὸ 1821, Θεσσαλονίκη 1975, σ. 11-48.

Ἀκολουθεῖ στή συνέχεια τοῦ παραπάνω ἐγγράφου ἐπικύρωση στὰ ἰταλικά, ὅπου ὁ μισσιονάριος τῆς ἐκκλησίας τοῦ San Geminian Gaetano de Rossi καί ὁ Σιατιστινὸς Γεώργιος Πάικος τοῦ Δημητρίου¹ μὲ ἔνορκη διαβεβαίωσή τους δηλώνουν στὸν Βενετὸ συμβολαιογράφο Emilio Velano στὶς 18 Μαΐου 1729 ὅτι τὸ παραπάνω ἐγγραφο γράφτηκε ἀπὸ τὸν αἰδεσιμώτατο Μσλάκη, μέγα οἰκονόμο καὶ ἐπίτροπο τοῦ μητροπολίτη Θεσσαλονίκης².

Τελικὰ ὁ Ἀσσάνης Λάσκαρις πέτυχε νὰ εἰσαχθεῖ στὸ Κολλέγιο S. Zuanne (Παλαιόκαπα) καὶ νὰ ἐγγραφεῖ καὶ ὡς φοιτητῆς τῶν ἰατροφιλόσοφων (artisti) τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πάντοβας. Στὰ ἐγγραφα τοῦ Κολλεγίου φέρεται ὅτι παρέμεινε ἀπὸ τὶς 13 Σεπτεμβρίου 1729 ὡς τὶς 13 Σεπτεμβρίου 1735³. Ἀπὸ ἄλλου πληροφοροῦμαστε ὅτι ὁ Λάσκαρις δὲν ἐξάντησε τὸν προβλεπόμενο χρόνο ὡς ὑπότροφος τοῦ Κολλεγίου, γιὰ τὸν Ἰούνιο τοῦ 1734 πῆρε τὴν διδακτορικὴ του δάφνη (τὸ πτυχίο του δηλ.) πάντως δὲν γνωρίζουμε, ἂν ἔφυγε τότε ἀπὸ τὸ Κολλέγιο⁴. Στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Πάντοβας ὁ Ἀσσάνης Λάσκαρις παρακολούθησε μαθήματα ἐπὶ τέσσερα χρόνια, ἀπὸ τὸ 1728 ὡς τὸ 1731· αὐτὸ τουλάχιστο προκύπτει ἀπὸ τὶς σχετικὲς πράξεις ἐγγραφῆς του στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Πάντοβας⁵. Στὶς δύο πρῶτες ἐγγραφές του (τοῦ 1728 καὶ 1729) δήλωσε ὅτι εἶναι ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκη⁶, ἐνῶ στὶς δύο τελευταῖες (τοῦ 1730 καὶ 1731) ὅτι εἶναι Κρητικὸς⁷. Στὸ Πανεπιστήμιο

1. Γιὰ τὴν σιατιστινὴ οἰκογένεια Πάικου βλ. καὶ σχετικὰ σχόλια στὸ: Ὁ Κῶδιξ τῆς Μητροπόλεως Σισανίου καὶ Σιατιστῆς (1686-), ἐπιμέλεια Μιχ. Ἀθ. Καλιβδέρη, Θεσσαλονίκη 1974, σσ. 80, 95, 107, 108. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Πάικο τὴν ἴδια ἐποχὴ στὴν Βενετία διακρινόταν καὶ ἡ σιατιστινὴ οἰκογένεια Πέγιου, ποῦ παίζει σημαντικό ρόλο στὸν κύκλο τῶν Ἑλλήνων τῆς Βενετίας—ἰδιαίτερα μάλιστα ὁ Γεώργιος Πέγιος, ποῦ ἦταν κι ἀπὸ τὰ γνωστότερα μέλη τῆς Ἀδελφότητας: Ἑλληνηκὸν Ἰνστιτούτον Βενετίας, Registro 195, passim.

2. Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης τὴν ἐποχὴ ποῦ γεννήθηκε ὁ Λάσκαρις (1711) ἦταν ὁ Ἰγνάτιος Λέσβιος (1700-1725), ἐνῶ τὴν ἐποχὴ τῆς σύνταξης τοῦ ἐγγράφου ποῦ παραθέσαμε ἦταν ὁ Ἀνανίας (1725-1734): Μ. Γ. Γεδεών, Σημειώσεις εἰς ἀναγραφὰς μητροπολιτῶν Θεσσαλονίκης ἀπὸ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 23 (1903) 256-257.

3. A. S. V., Riformatori, φάκ. 501· πρβλ. καὶ ἐπιστολὴ τοῦ Νικολάου Κομνηνοῦ Παπαδοπούλου ἀπὸ 19 Δεκεμβρίου 1735, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι στὴ θέση τοῦ ἀποχωροῦντος Ἀσσάνη Λάσκαρι, sindaco, θέλει νὰ εἰσαχθεῖ ὁ Κεφαλλονίτης Ἀναστάσιος Τυπάλδος.

4. Στεργέλλη, Δημοσιεύματα, σ. 207· μὲ βάση ὅμως τὴν ἐπιστολὴ τοῦ Νικολάου Κομνηνοῦ Παπαδοπούλου, ποῦ μνημονεύσαμε παραπάνω, δὲν πρέπει νὰ δεχτοῦμε ὅτι ὁ Λάσκαρις ἀποχώρησε ἀπὸ τὸ Κολλέγιο τὸ 1734.

5. Γ. Σ. Πλουμίδη, Αἱ πράξεις ἐγγραφῆς τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Παδοῦς, (Μέρος Α'. Artisti 1634-1782), «Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν» 37 (1969-1970), ἀριθ. 1085 (σ. 300), 1114, 1124 (σ. 301) καὶ 1150 (σ. 302).

6. [1728] 1085 }
[1729] 1114 } D. Asanius Laschari filius Lascari thessalonicensis.

7. Σημειώνουμε ὅτι πολλοὶ φοιτητές, ἀκόμη καὶ μὴ Κρητικοί, δήλωναν κρητικὴ κα-

τῆς Πάντοβας ὁ Ἀσσάνης Λάσκαρις ἀνέπτυξε ἔντονη συνδικαλιστικὴ δραστηριότητα, γι' αὐτὸ καὶ πολλοὶ Ἕλληνες καὶ ξένοι φοιτητὲς τὸν ἐτίμησαν μὲ τὴν ψῆφον του· ἔτσι ὁ Λάσκαρις πῆρε τρία ἀξιώματα, πού ἦταν ἀπὸ τὰ πιὸ σπουδαῖα μὲς τῆν πανεπιστημιακῆ ἱεραρχία τῆς ἐποχῆς.

Στὸ Λεύκωμα τῆς Oltramarina ἤδη ἀπὸ τὰ 1731 ἀναφέρεται μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ inquisitor¹. Στὰ ἔτη 1732 καὶ 1733 ἐξελέγη ἀντιρέκτωρ καὶ σύνδικος ἀντίστοιχα, ἀξιώματα, ὅπως σημειώθηκε, ἀπὸ τὰ πιὸ σημαντικὰ στὴν πανεπιστημιακὴ κοινωρία τῆς Πάντοβας².

Στὴ διάρκεια τῶν σπουδῶν του ὁ Ἀσσάνης Λάσκαρις ἐκτιμῆθηκε ἰδιαίτερα ἀπὸ τοὺς συμφοιτητὲς του, οἱ ὅποιοι σὲ μερικὲς περιπτώσεις μάλιστα τοῦ ἀφιέρωσαν καὶ λόγους τοὺς πού ἐξεφώνησαν σὲ διάφορες εὐκαιρίες στοῦ Πανεπιστήμιου τῆς Πάντοβας· ἔτσι διαβάζουμε στὴν προμετωπίδα ἐνὸς ἀπ' αὐτοὺς τοὺς λόγους: Oratio pro Solemni studiorum instauratione sub auspiciis Illustrissimi ac Generosissimi D. D. Assanij Lascari Nobilis Thessalonicensis, Almae Universitatis D. D. Theologorum, Philosophorum, ac Medicorum Protectoris et Syndici Meritissimi³. Τὸ ἦθος, τὴν ἐπιμέλειά του καὶ τὴν εὐγενῆ καταγωγή τοῦ Λάσκαρι ὑπενθυμίζει ὁ Νικόλαος Κομνηνὸς Παπαδόπουλος μὲ ἐπιστολὴ του ἀπὸ 9 Ἰουλίου 1731 πρὸς τοὺς Ἀναμορφωτὲς μὲ ἀφορμὴ μιὰ διένεξη τοῦ Λάσκαρι μὲ τὸν τότε σύνδικο τοῦ Πανεπιστημίου Κωνσταντῖνο Κακούρη καὶ τὸν Βασίλειο Πολίτη, οἱ ὅποιοι μάλιστα τοῦ ἐπιτέθησαν καὶ τὸν κτύπησαν σὲ κεντρικὴ ὁδὸ τῆς Πάντοβας⁴. Στὸν Ἀσσάνη Λάσκαρι, τὸν νεώτερο προφανῶς, ἀνήκει καὶ τὸ περιγραφόμενον ἀπὸ τὸν Γ.Ε. Τυπάλδο οἰκόσημο: «ἐπὶ χρυσοῦ ἐδάφους δικέφαλον μέλανα ἐστεμμένον ἀετὸν μὲ ἐπίκεντρον χρυσοῦν ἐν μεσημβρίᾳ ἥλιον» —πὺ ὑπαινίσσεται τὸ μεσουράνημα τοῦ ἡλίου στοῦ Βυζάντιο⁵.

Ἐδῶ σταματοῦν οἱ πληροφορίες μας γιὰ τὴν οἰκογένεια Λάσκαρι τῆς

ταγωγή, γιατί οἱ Κρήτες φοιτητὲς εἶχαν ὀρισμένα προνόμια κι εὐεργετήματα στοῦ Κολλέγιο Παλαιόκαπα.

1. Σ τ ε ρ γ ἔ λ λ η, Δημοσιεύματα, σ. 207.

2. Σ τ ε ρ γ ἔ λ λ η, δ. π., σ. 207. Γιὰ τὴ σημασία πού εἶχε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀντιρέκτορος καὶ σύνδικου στοῦ Πανεπιστήμιου τῆς Πάντοβας βλ. δ. π., σ. 23-27. Ὑπάρχει μάλιστα καὶ μιὰ σειρὰ ἐπιστολῶν ὑπεύθυνων παραγόντων τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πάντοβας, πού ἐξαίρουν τὴν προσωπικότητα τοῦ Ἀσσάνη Λάσκαρι· αὐτὲς οἱ ἐπιστολὲς στάλθηκαν πρὸς τοὺς Ἀναμορφωτὲς τοῦ ἴδιου Πανεπιστημίου ἐν ὄψει ἐκλογῆς νέου συνδίκου.

3. Σ τ ε ρ γ ἔ λ λ η, δ. π., σ. 230, 231.

4. A. S. V., Riformatori, φάκ. 89· σώζονται μάλιστα στὸν ἴδιο φάκελο κι ἄλλες ἐπιστολὲς καθηγητῶν τοῦ Λάσκαρι ἀρκετὰ κολακευτικὲς γι' αὐτόν. Ὁ Λάσκαρις ἀντιδρούσε στὴν ἀνάεωση τῆς θητείας τοῦ Κακούρη καὶ γιὰ τὸν ἐπόμενο χρόνο.

5. Γ. Ε. Τυπάλδου, Οἱ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Παταβίου Ἕλληνες σπουδασταί, «Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν» 6 (1929) 372. Ὁ Λάσκαρις ὁμοίως ἦταν «εὐγενὴς θεσσαλονικεὺς»—thessalonicensis (sic)—καὶ ὄχι Θεσσαλός, ὅπως ἀναφέρεται ἐδῶ.

Θεσσαλονίκης. Ὁ Ἀσσάνης Λάσκαρις, ὁ νεώτερος, εἶναι πολὺ πιθανὸν νὰ παρέμεινε στὴν Πάντοβα, ἢ καὶ νὰ ἐπέστρεψε στὴν Θεσσαλονίκη, ὅπου, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἦταν ἐγκαταστημένοι ἄρκετοὶ Βενετοὶ ὑπήκοοι¹.

2. ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΜΠΑΝΙΑΣ ΤΟΥ SIBIU (τέλη 18ου-ἄρχές 19ου αἰ.)

Στὰ τέλη τοῦ 17ου αἰ. ἐντοπίζουμε στὴν ΝΑ Εὐρώπη δύο μόνο ἐμπορικὲς κομπανίες· κὶ οἱ δύο ἦταν ἑλληνικὲς καὶ ἔδρασαν στὴν Τρανσυλβανία: στὸ Sibiu (1636)² καὶ στὸ Βραζον (1678)³. Ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι ἡ μεγάλη πλειοψηφία τῶν μελῶν τοὺς προερχόταν ἀπὸ τὴν Μακεδονία καὶ τὴν Ἡπειρο· ἕνας μικρὸς μόναχος ἀριθμὸς τῶν μελῶν τοὺς καταγόταν ἀπὸ διάφορα ἄλλα κέντρα τῆς Βαλκανικῆς καὶ τῆς Μικρασίας. Ἡ συμβολὴ τῶν δύο αὐτῶν κομπανιῶν στὴ διαμόρφωση τῆς ἐθνικῆς ἀστικῆς τάξης καὶ τῆς ἐμπορικῆς ζωῆς στὶς χώρες τῆς ΝΑ Εὐρώπης ὑπῆρξε σημαντικὴ. Τὸ ἄρκετὰ πλούσιο κὶ ἀνέκδοτο ὕλικό ποὺ σώζεται στὰ Κρατικὰ ρουμανικὰ ἀρχεῖα τοῦ Βουκουρεστίου, τοῦ Βραζον καὶ τοῦ Sibiu δὲν ἔχει ἐρευνηθεῖ ἀκόμη ὅσο πρέπει⁴ ἢ ἔρευνα ὥστόσο στὰ ἀρχεῖα αὐτὰ νομίζουμε πὸς θὰ δώσει μίαν ἄλλη διάσταση στὴ γνώση τῶν οἰκονομικῶν, κοινωνικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν πνευματικῶν ἀκόμη ἐξελίξεων ποὺ σημειώθηκαν στὸν βαλκανικὸ χῶρο ἀπὸ τὸ β' μισὸ κυρίως τοῦ 18ου αἰ. ὡς τὰ χρόνια τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης. Οἱ Ἕλληνες αὐτοί, ποὺ διακινούσαν ἀπὸ τὸ β' μισὸ τοῦ 17ου αἰ. ὡς τὶς πρῶτες δεκαετίες τοῦ 19ου αἰ. ὅλο τὸ ἐμπόριο στὴν Βαλκανικὴ καὶ Κεντρικὴ Εὐρώπη, φρόντισαν παράλληλα καὶ γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξη τῶν κομ-

1. Κ. Δ. Μέρτζιου, Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας, *passim*.

2. Βλ. τὴν τελευταία μελέτη πάνω στὸ θέμα αὐτό: Olga Cîna n c i, Les statuts et les réglemets de fonctionnement des compagnies grecques de Transylvanie (1636-1746). La compagnie de Sibiu, «Revue des Études Sud-Est Européennes» 14 (1976) 477-496, ὅπου καὶ ἡ παλαιότερη βιβλιογραφία. Πρβλ. καὶ Ἀ π. Ε. Β α κ α λ ο π ο ὐ λ ο υ, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τ. Β₁, Θεσσαλονίκη 1964, σ. 394-403.

3. Βλ. Cornelia P a p a c o s t e a - D a n i e l o p o l u, Organizarea și viața culturală a companiei «Grecești» din Brașov (sfârșitul secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea (= Ὁργάνωση καὶ πνευματικὴ ζωὴ τῆς κομπανίας τῶν Ἑλλήνων τοῦ Βραζον (τέλος 18ου α' μισοῦ τοῦ 19ου αἰ.), «Studii Istorice Sud-Est Europene» 1 (1974) 159-212 (μὲ γαλλικὴ περίληψη)· πρόκειται γιὰ διεξοδικὴ ἀνάλυση τῆς δραστηριότητος τῆς κομπανίας μὲ βάση ἀρχεῖακὸ ὕλικό.

4. Βλ. Catalogul documentelor grecești din Arhivele Statului de la Orasul Stalin, τ. 1-2 (=Κατάλογος ἑλληνικῶν ἐγγράφων τῶν Κρατικῶν Ἀρχείων τοῦ Βραζον), Βουκουρέστι 1958 (ἐπιμέλεια D u m. k a i E l. L i m o n a). Catalogul documentelor referitoare la viața economică a țărilor române în sec. XVII-XIX. Documente din Arhivele Statului Sibiu, τ. 1-2 Βουκουρέστι 1966-1967· (=Κατάλογος ἐγγράφων σχετικῶν μὲ τὴν οἰκονομικὴ ζωὴ τῶν ρουμανικῶν χωρῶν τὸν 18ο-19ο αἰ. Ἐγγραφα τῶν Κρατικῶν Ἀρχείων τοῦ Sibiu, ἐπιμέλεια D u m. L i m o n a).

πανιών τους—και ιδιαίτερα τῶν νέων τους· δραματικῆς σὲ πολλές περιπτώσεις εἶναι οἱ προσπάθειές τους νὰ ἀποκτήσουν ἐκκλησία, ἱερέα, σχολεῖο καὶ δάσκαλο¹. Καὶ στίς προσπάθειες αὐτὲς πρωτοστάτησαν, ὅπως εἶναι φυσικό, οἱ ἐκάστοτε προεστοὶ τῶν κομπανιῶν αὐτῶν.

Ἡ παρακάτω ἐκδιδόμενη πράξη ἀπὸ τὸν κώδικα τῆς ἑλληνικῆς κομπανίας τοῦ Sibiu ἀναφέρεται σὲ μιὰν τέτοια περίπτωση²: ἕνας θεσσαλονικεὺς, «ὁ λογιώτατος Χριστόδουλος Χ' Ἰωάννης», ἐπανεκλέγεται στὰ 1801 δάσκαλος τῆς ἑλληνικῆς κομπανίας τοῦ Sibiu γιὰ δύο ἀκόμη χρόνια μὲ μισθὸ τετρακόσια γερμανικὰ φιορίνια. Προεστοὶ τῆς κομπανίας τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἦταν γνωστοὶ Βορειοελλαδίτες καὶ Ἠπειρώτες ἔμποροι: ὁ Χ' Κωνσταντῖνος Πάπ, ὁ Τριαντάφυλλος Νικολάου Γκούμας, ὁ Ραδουτζῆς Στόικα (;), ὁ Κύρος Ἰωάννου Τατάρτζου, ὁ Νάνος Νικολάου Ζυγούρης, ὁ Γεώργιος Βηλαράς κι ὁ Γεώργιος Μανικάτης Σαφράνος, ποὺ ἦταν ἴσως ἡ σημαντικότερη προσωπικότητα στὸν κύκλο τῶν Ἑλλήνων ἐμπορευομένων τοῦ Sibiu.

f 56^r Τῆ 27 Ἰουνίου πλον 1801 Εν Σιμπίνι

Ἐπειδὴ καὶ σήμερον ἐσύμφωνήθι νεωστὶ ὁ λογιωτατος Διδασκαλος Κύριος Χριστόδουλος Χ. Ἰωάννης Σαλονικεὺς διὰ ἕτερουσ δύο χρόνουσ μὲ μισθὸν πρὸς R, 400χ ἦτοι τετρακόσια φιορίνια νέμτζικα τὸν χρόνον κατὰ τὰς συνθήκασ, ὡς καὶ εἰς τὸν κόνδικα τῆς κομπανίας ἐσημειώθησαν λοιπὸν ἐδὼ σημειωρομεν ἀπὸ ποῦ ἔχουν νὰ φύγουν αὐτὰ τὰ R 400χ καὶ οὕτως ἀκολοθοῦμεν σημεϊόντας ἔμπροσθεν

f 56 ^v	Πρότον Ἰωάννου Κομπανίαν	f. 100
	B Ἀπὸ τὸ Καπιτάλι τοῦ ἁγίου Ἀρχιμανδρίτου Νεοφύτου, ὅπου ὁ Μακαρίτης ἄφησεν λάσον τὸ διάφορον αὐτοῦ.	60
	Γ Ἀπὸ ὄμοιον τοῦ μακαρίτου ἱατροῦ Σαούλι	57×30
	Δ Ὁ κὴρ Χ. Κωνσταντῖνος Πάπ διὰ τοῦ νιοῦ του νὰ δώση	60
	Ε Ὁ κὴρ Τριαντάφυλλος Νικολάου Γκούμα	30
	Ζ Ὁ κὴρ Ράδουτζῆ Ζτόικα	20
	Ζ Ὁ κὴρ Κύρος Ἰωάννου Τατάρτζου ὁμοίως	20

1. Ἀναφέρουμε ἐδῶ τὴν περίπτωση τῶν Ἑλλήνων ἀπόδημων τοῦ Novi Sad: Μ. Γ. Ε-δ ε ω ν, Εἴκοσιν ἐτῶν ἐθνικὴ ἱστορία κατόπιν θεῆλλης (1791-1811) στό: Ἡ Πνευματικὴ κίνησις τοῦ Γένους κ.λ., 61-63, ὅπου διαβάζουμε γιὰ τοὺς ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων τοῦ Novi Sad νὰ ἀποκτήσουν στὰ 1790 δική τους ἐκκλησία, πράγμα ποὺ προκάλεσε τὴν ἀντίδραση τῶν Σέρβων.

2. Βιβλιοθήκη Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας, Βουκουρέστι, Κώδικας Ἑλληνικῆς Κομπανίας τοῦ Sibiu (1705-1814), ἀριθ. 977, φ. 56^{r-v}· πρβλ. Nestor Camargiano, Catalogul manuscriselor grecești, București 1940, σ. 119.

η Ὁ κὸρ Νάνος Νικολάου Ζηγοῦοι

20

367×30

S. Τῆ 25 9βρίου 1801 ἐδώθησαν ἔτι τῶν Κυρίων ἐπιτρόπων
τοῦ σχολείου ὁποῦ τὰ ἐπῆρεν ὁ κὸρ Γεώργιος Βελλεράς

30

397×30

Τὰ ἄνω Κ 30χ εἶναι περισσεύοντα* ἀπὸ τὸ διάφορον ὁποῦ ὁ γραφος καὶ Γο-
βερνατόρος Μανικάτη Σαφράνου Γεώργι ἔδωσαν ἀρχίτερα τῆς διορίας εἰς τὸ
καπιτάλι ὁποῦ ἡ κομπανία εἶχεν δανίση μὲ R 4000 χ.

"Αγιος ἀρχιμανδρίτης Νεόφυτος: σύμφωνα μὲ διάφορες ἐπιστολὲς καὶ
σημειώσεις στὰ κατάστιχα Ἑλλήνων ἐμπόρων τοῦ Sibiu ὁ ἀρχιμανδρίτης
Νεόφυτος ἦταν ὁ πνευματικὸς τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας τοῦ Sibiu¹. Ἡ πρῶ-
τη μνεία ποῦ μπόρεσα νὰ βρῶ γιὰ τὴν παρουσία τοῦ Νεόφυτου στὸ Sibiu
τοποθετεῖται στὶς ἀρχὲς τοῦ 1786². Ἔτσι γνωρίζουμε ἀπὸ σημειώσεις στὰ
κατάστιχα τοῦ Ἑλλήνα ἐμπόρου τοῦ Sibiu Ἰωάννη Μάρκου ὅτι στὶς 3 Μαΐου
1787 πούλησε στὸν ἀρχιμανδρίτη καὶ πνευματικὸ τῆς κομπανίας κ. Νεόφυτο
διάφορα ἐμπορεύματα· τὸ ἴδιο ἐπαναλήφθηκε καὶ στὰ χρόνια 1788, 1789,
1790, 1791³. Στὸν Νεόφυτο ὁ Μάρκου πουλοῦσε κυρίως ζάχαρη, σταφίδα,
καφέ, ροσόλια, μύγδαλα, μιὰ κανδήλα (στὰ 1790) κ.λ. Πέθανε στὶς 17 Μαΐου
1797 στὶς 4 τὸ ἀπόγευμα—ὁ θάνατός του μάλιστα λύπησε βαθιὰ τοὺς Ἑλλη-
νες τοῦ Sibiu, ὅπως πληροφοροῦμαστε ἀπὸ ἐπιστολὴ τοῦ Μελενικιώτη με-
γαλέμπορου καὶ «γοβερνατόρου» τῆς κομπανίας Γεωργίου Μανικάτη Σα-
φράνου πρὸς τὸν συγγενὴ του μεγαλέμπορο τῆς Βιέννης Παναγιώτη Κωνσταν-
τὰ Χαδιό⁴. Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ἔγγραφο ποῦ δημοσιεύσαμε παραπάνω
ὁ ἀρχιμανδρίτης Νεόφυτος «ἄφησε λάσον» γιὰ τὶς πνευματικὲς ἀνάγκες τῶν
συμπατριωτῶν του.

Σαούλι: γιὰ τὸν γιατρό αὐτὸν τοῦ Sibiu ποῦ ἄφησε κι ἰδιαίτερο «λάσον»
στὴν ἑλληνικὴ κομπανία τοῦ Sibiu δὲν μπόρεσα νὰ βρῶ πληροφορίες⁵.

X'' Κωνσταντῖνος Πώπ: ἀπὸ τὶς γνωστότερες καὶ σημαντικότερες οἰκο-

* περισσοτά: διαγραμμένο στὸν κώδικα

1. A. S. (βραχυγραφία τοῦ: Catalogul documentelor... Documente din Arhivele Statu-
lui Sibiu, τ. 1,2), ἀριθ. 329/87. Ὁ πρῶτος ἀριθμὸς σημαίνει τὸν ἀριθμὸ τοῦ ἐγγράφου στὸ
ἀρχεῖο (ἀρχεῖα κὴ ἐνδειξη) καὶ ὁ δεύτερος τὸν ἀριθμὸ σελίδας τοῦ ἔντυπου καταλόγου
Limona.

2. A. S., ἀριθ. 2488/726.

3. A. S., ἀριθ. 355/91, 356/91, 387/97, 593/141.

4. A. S., ἀριθ. 1402/296· ἐπιστολὴ ἀπὸ 23 Μαΐου 1797.

5. Συγγενῆς πιθανότατα τοῦ σερδάρη Γεωργίου Σαούλι, μὲ τὸν ὁποῖο Ἑλληνες τοῦ
Sibiu εἶχαν διάφορες δοσοληψίες· στὰ κατάστιχα Ἑλλήνων ἐμπόρων τοῦ Sibiu ὁ Σαούλι
ἀναφέρεται ὡς «ἄρχων». βλ. A.S. 101/40, 138/46 κ.λ.

γένειες τοῦ Sibiu καὶ τῆς Βιέννης. Ἔνα πλῆθος ἐγγράφων τῶν ἀρχείων τοῦ Sibiu μαρτυρεῖ τὴν πλατιά ἐμπορικὴ δραστηριότητα τῆς οἰκογένειας Χ' Κωνσταντίνου Πάπ στὸ χῶρο τῆς Βόρειας Βαλκανικῆς καὶ τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης¹. Γιὰ πρώτη φορά τὸν συναντοῦμε στὸ Sibiu σὲ σχετικὸ ἐγγραφο τῆς 16 Μαρτίου τοῦ 1775²—ἔφερε μάλιστα τὸν τίτλο τοῦ δικαστῆ (ἐνορκου συμβούλου) στὸ δικαστήριο τῆς κομπανίας³. Τὸν τίτλο αὐτὸν ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχει καὶ στὰ ἐπόμενα χρόνια (1781, 1782, 1783 κ.λ.). Τελευταία φορά τὸν συναντοῦμε σὲ ἐγγραφο τῆς 1 Μαρτίου 1813⁴. Γιὸς τοῦ Χ' Κωνσταντίνου Πάπ, ποῦ θὰ πλήρωνε μάλιστα τὴ συμμετοχὴ τοῦ πατέρα του γιὰ τὸ μισθὸ τοῦ δασκάλου, ἦταν ὁ Ζηρόβιος Χ' Κωνσταντίνου Πάπ⁵, ποῦ γιὰ τὴν ἐμπορικὴ δραστηριότητά του ἔχουμε ἀρκετὲς πληροφορίες ιδιαίτερα στὶς δύο πρῶτες δεκαετίες τοῦ 19ου αἰ⁶.

Τριαντάφυλλος Νικολάου Γκούμας: Τὸν συναντοῦμε γιὰ πρώτη φορά στὴν ἑλληνικὴ κομπανία τοῦ Sibiu στὶς 13 Μαΐου 1797⁷, ἐνῶ στὶς 16 Μαΐου 1799 τὸν ξανασυναντοῦμε πάλι στὸ Sibiu ἀνάμεσα στὰ ἡγετικά στελέχη τῆς κομπανίας ποῦ ὑπογράφουν σχετικὸ ἐγγραφο γιὰ τὴν ἀποδέσμευση τοῦ δασκάλου πατρὸς Δαμασκηνοῦ. «ποῦ θὰ ἔφευγε μακριὰ ἀπὸ τὴ χώρα»⁸. Μὲ

1. A. S., passim: πρβλ. A. B. (βραχυγραφία τοῦ: Catalogul documentelor... din Arhivele Statului de la Oraşul Stalin (Braşov), passim. Γιὰ τὴν ἐμπορικὴ δραστηριότητα τοῦ Χ' Κωνσταντίνου Πάπ βλ. N. Iorga, Studii și documente, Bucureşti 1906, τ. 8, passim—ἐδῶ ἐκδίδεται τμῆμα ἀρχαιολογικοῦ—κυρίως καταστάσεων—ποῦ ἀφορᾶ στοὺς Πάπ: βλ. ἐπίσης D. Z. Furnică, Din istoria comerţului la români, 1908—Documente privitoare la comerţul românesc 1473-1868 (=Ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ ρουμανικοῦ ἐμπορίου, 1908—Ἐγγραφα ποῦ ἀναφέρονται στὸ ρουμανικὸ ἐμπόριο 1473-1868), Bucureşti 1931.

2. A. S., ἀριθ. 91/38.

3. Γιὰ τὸ δικαστήριο τῆς κομπανίας βλ. C. I. C. A. N. C. I., Statuts de la compagnie grecque de Sibiu, σ. 480-481: πρβλ. Ἄπ. Ε. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τ. Β', σ. 400. Γιὰ τὴ δράση του ὡς ἐνόρκου συμβούλου βλ. A. S., ἀριθ. 169/52, 183/55, 194/58 κ.λ. καὶ A. S., τ. 2, passim.

4. A. S., ἀριθ. 2536/517. Γνωρίζουμε μάλιστα ὅτι ἦταν κουμπάρος τοῦ Ραδούτζη Στόικα, ποῦ τὸν γιὸ του Ζαφείρη εἶχε βαπτίσει στὰ 1786 στὴν ἑλληνικὴ ἐκκλησία τοῦ Sibiu, ὅπου ἦταν ἐφημέριος ὁ Νεόφυτος: βλ. A. B., ἀριθ. 2488/726.

5. A. S., ἀριθ. 2220/445 (9 Νοεμβρίου 1812).

6. A. S., τ. 2, ἀριθ. 179/48, ἀριθ. 208/53, 258/63, 1138/229 κ.λ. Συμμετεῖχε καὶ σὲ ἐπιτροπὴ ποῦ ἀποτελοῦνταν ἀπὸ σηµαίνοντες Ἑλληνας τῆς Βιέννης καὶ ποῦ ἦταν ὑπεύθυνοι γιὰ τὶς σπουδὲς ἀπόρων Ἑλλήνων σὲ εὐρωπαϊκὰ πανεπιστήμια: οἱ τελευταῖοι ὁμως ἀναλάμβαναν τὴν ὑποχρέωση νὰ ἐργαστοῦν σὰν δάσκαλοι μετὰ τὶς σπουδὲς τους στὴν Ἑλλάδα. Ὁ Πάπ εἶναι καὶ συγγραφέας μετρικῆς, βλ. Γεδεών, ὅπ., σ. 126, 176.

7. A. S., τ. 1, ἀριθ. 1373/290. Ἀπὸ ἐγγραφα πληροφοροῦμαστε ὅτι ἦταν γαμβρὸς κάποιου ἐμπόρου τοῦ Sibiu ὀνομαζόμενου Θεοδ. Slătineanu.

8. A. S., ἀριθ. 2096/416. Αὐτὸν τὸν Δαμασκηνὸ φάινεται ὅτι ἀντικατέστησε ὁ Χ' Χριστόδουλος στὴ θέση τοῦ δασκάλου.

τήν ευκαιρία αυτή σημειώνουμε ότι η κομπανία είχε προσλάβει ως δάσκαλο του σχολείου της τόν Δαμασκηνό, πού θά δίδασκε εκεί γιά δύο χρόνια, δηλ. από την 1 Μαΐου 1798 ως 1 Μαΐου 1800¹. 'Ο Τριαντάφυλλος Γκούμας ήταν έμπορος δερμάτων² και φαίνεται ότι είχε αναπτύξει αρκετά μεγάλη έμπορική δραστηριότητα στην Κεντρική και Βόρεια Ρουμανία: (Pitești, Braşov κ.λ.)³. Τελευταία φορά τόν συναντούμε τόν Νοέμβριο του 1824 στο Sibiu πάλι ως προεστό της κομπανίας⁴.

Ραδούτση Στόικα: Μεγαλέμπορος κι αυτός του Sibiu, γιά τόν όποιο έχουμε αρκετές άμφιβολίες σχετικά με την έλληνική καταγωγή του· είναι πολύ πιθανό ό Στόικα νά άνηκε σ' εκείνους τούς ντόπιους δραστήριους εμπόρους πού κατόρθωναν πολλές φορές νά γίνονται μέλη της όπωσδήποτε κλειστής έλληνικής κομπανίας του Sibiu ή του Βραşov. Γιά πρώτη φορά τόν συναντούμε σέ έγγραφα τών άρχείων του Sibiu στις 7/18 Μαρτίου 1790 νά αναφέρεται από τó συμβούλιο της κομπανίας σέ άπόφασή του σχετική με την επίλυση κάποιας κληρονομικής διαφοράς⁵. 'Ο γνωστός Έλληνας μεγαλέμπορος του Sibiu Ιωάννης Μάρκου σημείωνε τακτικά στα κατάστιχά του στα χρόνια 1791-1793 ότι προμήθευε στον Στόικα βιεννέζικα έμπορεύματα κι ακόμη: καφέ, ποντικοφάρμακο (!), κασιτίερο, στουπιά, τσακμάκια κ.λ.⁶. Την εκτίμηση πού απολάμβανε στους έλληνικούς έμπορικούς κύκλους του Sibiu και του Βραşov υποδηλώνει έπιστολή κάποιου έμπορικού πράκτορα στο Sibiu του Σιατιστινού μεγαλέμπορου του Βραşov Μιχαήλ Τσουμπρου, όπου διαβάζουμε ότι ό Στόικα ήταν ένας άξιόλογος και πετυχημένος έμπορος πού τόν είχαν «πολλή ανάγκη»⁷. Τελευταία φορά τόν συναντούμε στα έγγραφα τών άρχείων του Sibiu στα τέλη του 1801 νά έχει διάφορες δοσοληψίες με την έλληνική κομπανία του Sibiu⁸.

1. Άλλα μέλη του συμβουλίου της κομπανίας την εποχή αυτή ήταν οι: Γεώργιος Μ. Σαφράνος, προεστός, Θωμάς Βηλαράς, Χ'Κωνσταντίνος Πώπ, Νικόλαος Νίκου Ιωάννου και Νάνος Ν. Ζυγούρης, καπιτάνιος· Α. Σ., άριθ. 2096/416.

2. Α. Σ., τ. 2, άριθ. 2237/437.

3. Α. Σ., τ. 2, άριθ. 931/186, 1123/225.

4. Α. Σ., τ. 2, άριθ. 2237/437.

5. Α. Σ., άριθ. 383/96.

6. Α. Σ., άριθ. 403/102, 404/102, 448/111, 520/126 κ.λ.

7. Α. Σ., άριθ. 1081/319-320· έπιστολή από 11 Φεβρουαρίου 1793. Σημειώνουμε την κομπανία του με τόν γνωστό παράγοντα της κομπανίας του Sibiu τόν Χ'Κωνσταντίνο Πώπ· βλ. Α. Β., άριθ. 2488/726.

8. Α. Σ., άριθ. 2106/418. Πρόκειται γιά ένα αρκετά ενδιαφέρον έγγραφο πού τά κυριότερα σημεία του είναι τά εξής: ό Στόικα κλείνει συμφωνία με την έλληνική έμπορική κομπανία του Sibiu γιά ένοικίαση ιδιόκτητου οικημάτος του στην όδό Κρεσπολών άριθ. 99 με τούς παρακάτω όρους: 1. 'Η κομπανία συγκατατίθεται νά χτίσει στο χώρο όλόγυρα από την εκκλησία και νά διαμορφώσει όρισμένα μικρά οικήματα του ίδιου χώρου γιά κα-

Κύρος 'Ιωάννου Τατάτζου: Δυτικομακεδόνας ἔμπορος τοῦ Sibiu πρὸς προηγουμένως εἶχε ἔδρα τῶν ἐπιχειρήσεών του τὴν πόλιν Orăștie· συνεργαζόταν κι αὐτὸς στενά μὲ τὸν μεγαλέμπορο τοῦ Sibiu 'Ιωάννη Μάρκου, ὁ ὁποῖος τοῦ προμήθευε διάφορα βιεννέζικα ἔμπορεύματα (1790-1792)¹.

Νάνου Νικολάου Ζυγούρης: Ὑπῆρξε ἓνα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα μέλη τῆς κομπανίας τοῦ Sibiu καὶ πεθερὸς τοῦ μεγαλέμπορου τοῦ Sibiu Ν. Σ. Πατσιούρα ἀπὸ τὴν Χρούπιστα τῆς Καστοριάς². Διατέλεσε μέλος τοῦ δικαστηρίου τῆς κομπανίας καὶ «καπιτάνιος» τοῦ συμβουλίου τῆς Ἀδελφότητος³. Τὸν συναντῶ γιὰ πρώτη φορὰ στὶς 16/27 Ὀκτωβρίου 1781 στὸ Sibiu ὡς προεστὸ τῆς κομπανίας· αὐτὸν τὸν τίτλο τὸν κράτησε πολλὰ χρόνια —ὡς τὰ 1800 περίπου⁴. Τὸν Νάνο Ζυγούρη συναντῶ γιὰ τελευταία φορὰ στὶς 8/20

τάλυμα τοῦ ἱερέα καὶ τῶν καθηγητῶν τῆς Σχολῆς. 2. Ἡ κομπανία θέτει στὴ διάθεση τοῦ Στόικα ἓνα κεφάλαιο 2.000 ἀφορολόγητων οὔγγρικῶν φλωρινιῶν, ἐνῶ ὁ Στόικα δίνει στὴν κομπανία τὸ ἔγγραφο τῆς ὑποθήκης τοῦ οἰκήματος αὐτοῦ. Ἡ κομπανία ὑποχρεώνεται νὰ μνημονεῖ τὰ ὀνόματα τοῦ Στόικα καὶ τῶν ἀπογόνων του σὲ ὅλες τὶς λειτουργίες, ὅσο βέβαια ὑπῆρχε ἡ κομπανία καὶ ἡ ἐκκλησία. 3. Ὁ Στόικα ὑποχρεώνεται νὰ πληρώνει τοὺς φόρους τοῦ σπιτιοῦ. 4. Τὸ συμβόλαιο δὲν θὰ ἦταν δυνατόν νὰ ἀκυρωθεῖ μὲς σὲ διάστημα 36 χρόνων, ἀλλὰ ἂν ἠθελε ὁ Στόικα ἢ οἱ ἀπόγονοί του νὰ ἀκυρώσουν τὸ συμβόλαιο, θὰ πρέπει νὰ γνωστοποιήσουν τὴν πρόθεσή τους στὴν κομπανία τρία χρόνια νωρίτερα. 5. Στὴν περίπτωση αὐτὴν ὁ Στόικα ἢ οἱ ἀπόγονοί του θὰ ἐπιστρέψουν στὴν κομπανία τὸ κεφάλαιο τῶν 2.000 φλωρινιῶν καὶ τὰ ἔξοδα ποῦ ἔγιναν γιὰ τὴν κατασκευὴ τῆς ἐκκλησίας, τῶν δωματίων, τῶν τοίχων κ.λ. 6. Τὰ ἔξοδα ποῦ ἔγιναν ἀπὸ τὴν κομπανία γιὰ τὶς κατασκευές μποροῦν νὰ ἐλεχτοῦν ἀπὸ τὸν Στόικα. 7. Ἡ κομπανία ἔχει δικαίωμα ἐξάλλου νὰ ἀνανεώσει καὶ νὰ παρατείνει τὸ συμβόλαιο· ἂν μετὰ τὴν προθεσμία ποῦ ὀρίστηκε παραπάνο ἡ κομπανία δὲν θέλει νὰ κρατήσει περισσότερο τὴν ἐκκλησία, πρέπει νὰ τὸ ἀναγγεῖλει στὸν Στόικα τρία χρόνια νωρίτερα, ἀλλὰ ἡ κομπανία θὰ κάνει μίαν ἐκπτώση 40% στὰ ἔξοδα ποῦ ἔγιναν γιὰ τὶς διάφορες κατασκευές.

1. A. S., ἀριθ. 431/88, ἀριθ. 597/141, ἀριθ. 705/163, ἀριθ. 975/212 κ.λ.

2. A. S., ἀριθ. 169/52, ἀριθ. 183/55, ἀριθ. 194/58, ἀριθ. 200/60, ἀριθ. 203/61 κ.λ. Γιὰ τὸν Ν. Σ. Πατσιούρα βλ. D u m i t r u L i m o n a, Casa de comert Nicolae S. Paciurea din Sibiu (= Ὁ ἔμπορικὸς οἶκος τοῦ Ν. Σ. Πατσιούρα ἀπὸ τὸ Sibiu), Revista arhivelor I (1965) 265-285.

3. Πρβλ. A. S. ἀριθ. 889/197, ἀριθ. 906/202, ἀριθ. 932/205, ἀριθ. 1087/232. Γιὰ τὴν ἔμπορικὴ δραστηριότητά του βλ. καὶ A. B., ἀριθ. 580/161, ἀριθ. 1181/361 κ.λ.

4. Βλ. τὶς παραπάνω σημειώσεις. Σὲ μιὰ συγκεκριμένη περίπτωση στὶς 5 Αὐγούστου 1798 ὁ Νικόλαος Νάνου Ζυγούρης, καπιτάνιος τῆς κομπανίας, θὰ φρόντιζε μὲ τὸν Χ' Κωνσταντῖνο Πάπ γιὰ τὴν ἐξεύρεση νέου ἐφημέριου γιὰ τὴν ἐκκλησία τῆς κομπανίας σὲ ἀντικατάσταση τοῦ ἀρχιμανδρίτη Γερμανοῦ· αὐτὴ ἄλλωστε ἦταν καὶ ἡ σχετικὴ ἀπόφαση τοῦ συμβουλίου τῆς κομπανίας μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Γ. Μ. Σαφράνο, τὸν Μανικάτη Σαφράνο, τὸν Θωμᾶ Βηλαρά, τὸν Γεώργιο Βηλαρά, τὸν Γεώργιο Μαργαρίτη, τὸν Πέτρο Πασχάλη, τὸν Ἀθανάσιο Δήμου κ.ἀ., βλ. A. S. ἀριθ. 2091/415.

Φεβρουαρίου 1813¹. Είχε και αδελφό εγκαταστημένο στην Πέστη, τόν Νικόλαο Κωνσταντίνο Ζυγούρη².

Γεώργιος Βηλαράς (Βελλεράς): πρόκειται για τόν θείο του Ίωάννη Βηλαρά, αδελφό δηλ. του πατέρα του ποιητή γιατρού Στέφανου Βηλαρά³. 'Από τὰ έγγραφα τῶν ἀρχείων τοῦ Sibiu καὶ τοῦ Βρασον φαίνεται πὸς ὁ Γεώργιος Βηλαράς ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς γνωστότερους "Ἕλληνες ἐμπόρους τῆς Τρανσυλβανίας" ὁ ἴδιος διατέλεσε μάλιστα γιὰ πολλὰ χρόνια δικαστῆς (ἐνωρκος σύμβουλος) τοῦ δικαστηρίου τῆς κομπανίας τοῦ Sibiu κι ἀπὸ τὰ πιὸ ἐπίλεκτα μέλη τῆς⁴. Γιὰ πρώτη φορά τὸν ἐντοπίζουμε στὸ Sibiu στὶς 16 Μαρτίου 1775⁵ καὶ τελευταία στὶς 12/24 Μαρτίου 1812⁶. Τὴν ἴδια μεγάλη μὲ τὸν Γεώργιο δραστηριότητα εἶχε ἀναπτύξει στὸ Sibiu κι ὁ ἀδελφός του(;) Θωμᾶς Βηλαράς, ἀπὸ τὰ πιὸ ἔγκριτα μέλη κι αὐτὸς τῆς κομπανίας⁷. Τὶς ἀρχὲς τοῦ θέρους τοῦ 1792 ἦρθε κοντὰ του στὸ Sibiu ὁ ἀνεψιός του Λάμπρος, γιὸς τοῦ Γιαννιώτη γιατροῦ Στέφανου Βηλαρά κι ἀδελφός τοῦ Ίωάννη· συγκεκριμένα: στὸ ἀρχεῖο Τσοῦμπρου στὸ Βρασον σώζεται ἐπιστολὴ τοῦ Ἑλλήνα ἐμπόρου τοῦ Βουκουρεστίου Πάνου Στεργίου πρὸς τὸν Τσοῦμπρο ἀπὸ 2 Ἰουνίου 1792, μὲ τὴν ὁποία παρακαλεῖται ὁ τελευταῖος «νὰ δώσει κάθε δυνατὴ βοήθεια στὸν Λάμπρο, γιὸ τοῦ γιατροῦ Στεφάνου Βηλαρά ἀπὸ τὰ Γιάννινα, ποὺ ἔρχεται στὸ Βρασον, γιὰ νὰ συνεχίσει ἀπὸ ἐκεῖ τὸ ταξίδι του πρὸς τὸ Sibiu, ὅπου θὰ συναντήσει τὸν θείο του Γεώργιο Βηλαρά· ὁ Λάμπρος ἔχει ὀρισμένες δυσκολίες, γιατί δὲν γνωρίζει τὴν βλαχικὴ γλώσσα»⁸.

Γεώργιος Μανικάτης Σαφράνος: ὁ κορυφαῖος ἴσως τῆς ἑλληνικῆς κομπανίας τοῦ Sibiu· τὸ ὄνομά του ἐδέσποσε γιὰ μισὸν αἰῶνα ὄχι μονάχα στὸν ἐμπορικὸ χῶρο τῆς Τρανσυλβανίας, ἀλλὰ καὶ γενικότερα στὸν χῶρο τῆς Κεντρικῆς καὶ ΝΑ Εὐρώπης⁹. Καταγόταν ἀπὸ τὸ Μελένικο κι εἶχε εγκατασταθεῖ στὸ Sibiu στὰ μέσα περίπου τοῦ 18ου αἰ· ὁ γνωστός Ρουμάνος

1. A. S., ἀριθ. 2473/505.

2. Κωνσταντίνο Ζυγούρη συναντῶ στὰ 1799 στὸ Ζέμου· πληροφορία τοῦ κ. I. Παπαδριανοῦ.

3. Βλ. ἐπιστολὴ Στεργίου πρὸς Τσοῦμπρο ἀπὸ 2 Ἰουνίου 1792 καὶ σημ. 6.

4. A. S., passim. A. B., passim.

5. A. S., ἀριθ. 91/38.

6. A. S., ἀριθ. 2137/425.

7. A. S., passim. Σὲ ἔγγραφα τῶν ἀρχείων τοῦ Sibiu διακρίνουμε ἐπίσης κι ἄλλους μὲ τὸ ἐπώνυμο Βηλαράς: τὸν Χ' Μιχάλη Ἀλεξίου Βηλαρά ἀπὸ τὸ Βρασον, τὸν Γιαννάκη Βηλαρά, παχάρνικο, τὸν Jordache Βηλαρά, τὸν Θεόδωρο Βηλαρά· A. S., passim.

8. A. S., ἀριθ. 863/244.

9. Πλούσιο κι ἀνέκδοτο ἀρχεῖο ὕλικό γιὰ τὴν ἐμπορικὴ του δραστηριότητα γνωρίζουμε ὅτι ὑπάρχει στὸ Sibiu καὶ τὸ Βρασον· βλ. τοὺς καταλόγους ποὺ ἐπιμελήθηκαν οἱ D. καὶ E. Limona.

arhivist Dum. Limona πιστεύει πὼς τὴν ἐπωνυμία Σαφράνος τὴν ἔλαβε ἀπὸ τὴν ρουμανικὴ λέξι *soffran*=κρόκκος, γιὰτὶ ἦταν ἔμπορος κρόκκου¹. Στὸ Sibiu ὁ Σαφράνος ἀνέπτυξε καταπληκτικὴ δραστηριότητα κι ἡ Ἑταιρεία Μανικάτης Σαφράνος ἀπέκτησε μεγάλῃ φήμῃ, ἐνὸς παράλλῃλα ἐνδιαφέρθηκε καὶ γιὰ τὰ κοινὰ συνδέοντας ἔτσι τὸ ὄνομά του μὲ τὴν ἴστορία τῆς ἑλληνικῆς κομπανίας τοῦ Sibiu². Χαρακτηριστικὸ εἶναι ὅτι ὁ Ν. Iorga μιλεῖ γιὰ «ἐμπορικὴ δυναστεία Μανικάτηδων»³. Ὁ Γεώργιος Μανικάτης Σαφράνος φαίνεται πὼς ὡς τὰ 1798 διηύθυνε μόνος του τὶς ἐμπορικὲς ἐπιχειρήσεις του βοηθούμενος ἀπὸ τοὺς τέσσερεις γιούς του⁴ σ' αὐτοὺς ὁ γέρο-Σαφράνος ἀνέθεσε τὴν 1 Ἰουνίου 1798 τὴ διεύθυνση τοῦ ἐμπορικοῦ τοῦ οἴκου. Ἔτσι ἡ Ἑταιρεία ὀνομάστηκε «Μανικάτης Σαφράνος καὶ υἱοί». Στις 25 Νοεμβρίου 1801 πέθανε ὁ γέρο-Μελενικιώτης ἔμπορος Σαφράνος, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχε προλάβει νὰ συστήσει στοὺς γιούς του νὰ συνεχίσουν τὸ ἔργο τῆς Ἑταιρείας μὲ τὴν ὀνομασία «Μανικάτη Σαφράνος υἱοί»⁵. Τὰ συγκεκριμένα παλαίσια τῶν ἐμπορικῶν δραστηριοτήτων τοῦ οἴκου Σαφράνος τοποθετοῦνται στὰ παρακάτω κέντρα: Sibiu, Βραζον, Cluz, (Κλουζ), Timișoara (ἢ Temesvar), Βουκουρεστί, Ἰάσι, Μόσχα, Βιέννη, Λειψία, Ἄμβουργο, Τεργέστη, Βενετία, Σέρρες, ΚΠολη, Προῦσα, ὅπου μάλιστα ὑπῆρχαν καὶ ἀρκετοὶ δικοὶ του ἐμπορικοὶ ἀντιπρόσωποι⁶. Στὰ μεγάλα λιμάνια τῆς Τεργέστης, τοῦ Ἄμβουργου, ὅπου ἔφταναν ἐμπορεύματα ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου ὁ Μανικάτης Σαφράνος ἔκανε παραγγελίες τόσο γιὰ προσωπικὸ του λογαριασμό, ὅσο καὶ γιὰ προμήθειες συντεταίρων του καὶ ἀντιπροσώπων του. Πολλὰ ἀπὸ τὰ ἐμπορεύματα αὐτὰ κατευθύνονταν στὶς περιοχὲς Ardeal καὶ Banat (Sibiu, Βραζον, Cluz, Timișoara), καθὼς καὶ στὴν Βιέννη καὶ Πέστη, ὅπου, ὅπως εἶναι γνωστὸ, δροῦσαν ἀρκετὲς ἑκατοντάδες Ἑλλήνων, κυρίως Βορειοελλαδιτῶν, ἐμπόρων. Στὴν Βενετία ὁ Σαφράνος συνεργαζόταν μὲ τοὺς γνωστοὺς ἐμπορικοὺς οἴκους Πάνου καὶ Ἰωάννου Χριστοδοῦλου καθὼς καὶ τὸν Δημήτριο Μπέρκο πού ἦταν καὶ θεῖος του. Ἀπὸ τοὺς δύο τελευταίους προμηθεύονταν τὸ λεγόμενον «βενετσιάνικο» ἐμπόρευμα, δηλ.: κρέπια Μπολῶνιας, ὄργαντινα, μετᾶξι, τσόχα, σκουλαρίκια, δαφνόλαδο, περιδέρια, πέρλες, κανάβαρη, μάντολες, ταμπάκο κ.λ. Τὰ εἶδη αὐτὰ καταναλώνονταν

1. Βλ. τὴν πολὺ ἐνδιαφέρουσα μελέτη τοῦ Dumitru Limona, *Un catastih al unui companist Sibian din veacul al XVIII-lea* (=Ἔνα κατάστιχο ἑνὸς ἐμπόρου τῆς κομπανίας Sibiu, 180ς αἰ.) στὸ *Arhivele Statului-125 ani de activitate 1831-1956, București 1957*, σ. 407-415.

2. Βλ. Olga Cicanici, *Statuts de la compagnie grecque de Sibiu*, σ. 479.

3. Ν. Iorga, *Studii și Documente*, vol. XII, σ. X.

4. Τοὺς Γεωργίτσα, Κωνσταντῖνο, Μανόλη καὶ Ἰωσήφ· ὁ τελευταῖος πέθανε στὰ 1814.

5. Limona, *Un catastih al unui companist Sibian*, σ. 408.

6. Limona, ὁ.π., σ. 408.

βασικά από τους βογιάρους της Oltenia και της Βλαχίας. Πρὸς τὴν Βιέννη ὁ Σαφράνος διοχέτευε σχοινιά, δέρματα προβάτων καὶ ἀγελάδων, προβιές κατειργασμένες κ.λ. Στὸ Βουκουρέστι ἔστειλε πανιά ἀπὸ τὸ Lînz κι ἄλλα μέρη, μουσελίνα ἀπὸ τὴν Λειψία καὶ τὸ Sibiu καὶ «βενετσιάνικο ἐμπόρευμα» ἐπίσης ἐμπόρευμα ἀπὸ τὸ Ἀμβούργο: ζάχαρη ραφινारीσιμένη, καφέ Μαρτινίκας, πιπέρι ἐγγλέζικο, σοκολάτα, ταφάδες κεντημένους, χρυσοῦφανα, ταμβάκο, γλυκά, ἀμύδαλα, πορσελάνες, κρασί Τοκάης, καπνό, ὑφάσματα Λειψίας κ.λ. Τὴν ἀγορὰ Ἰασίου ὁ Σαφράνος τροφοδοτοῦσε μὲ ἐμπόρευμα προερχόμενο κυρίως ἀπὸ τὴν Βιέννη κι ἄλλες περιοχὲς τοῦ αὐστριακοῦ κράτους. Στὴν ἀγορὰ τῆς Βιέννης ἐξἄλλου ὁ Σαφράνος ἔφερενε μεγάλες ποσότητες βαμβακιοῦ μέσω τῆς γνωστῆς φέρμας τοῦ μεγαλέμπορου Παναγιώτη Τζανλῆ¹. Στὴν Βιέννη στενὸς συνεργάτης του καὶ τραπεζίτης τοῦ Σαφράνου ἦταν ὁ Παναγιωτάκης Κωνσταντῆς Χαδιός, ποὺ ἦταν πατριώτης του καὶ ἐξάδελφός του². Ἕνας ἄλλος τρόπος πλουτισμοῦ τοῦ Σαφράνου, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων γενικὰ ἐμπόρων τῆς ἐποχῆς, ἦταν τὸ ἐμπόριο νομισμάτων³. Ὁ Σαφράνος συνδεόταν ἐπίσης στενά καὶ μὲ τὸν μεγάλο παζάρνικο τῆς βλαχικῆς αὐλῆς Ἰωάννη Χ' Μόσκο, Θεσσαλονικέα στὴν καταγωγή⁴. Θὰ σημειώσουμε ἐπίσης τὸν σύνδεσμό του μὲ τὸν συμπατριώτη του Μανασσῆ Ἡλιάδη, τὸν γνωστὸ ἱατροφιλόσοφο καὶ καθηγητὴ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βουκουρεστίου⁵.

3. ΚΑΣΣΑΝΔΡΙΝΟΙ ΚΑΙ ΑΛΛΟΙ ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ ΣΤΗΝ ΣΚΟΠΕΛΟ (1831)

Ἡ τραγικὴ μέρα τῆς 30 Ὀκτωβρίου 1821 ἀποτέλεσε ἕναν ἀπὸ τοὺς μοιραίους σταθμοὺς τῆς νεώτερης ἱστορίας τῆς Μακεδονίας: σήμανε τὴν κατα-

1. Ἡ οἰκογένεια Τζανλῆ ἦταν ἀπὸ τὶς πιὸ σπουδαῖες ἐμπορικὲς οἰκογένειες· μέλη τῆς οἰκογένειας ἦταν ἐγκαταστημένα στὸ Βρασον, στὸ Μελένικο καὶ στὶς Σέρρες, ὅπου διατηροῦσαν ἐμπορικὰ πρακτορεῖα. Στὰ ἔγγραφα αὐτὰ ἡ οἰκογένεια πότε φέρεται ὡς καταγόμενη ἀπὸ τὶς Σέρρες καὶ πότε ἀπὸ τὸ Μελένικο· βλ. Α. Β., passim. Πολλὲς φορὲς ὁ Σαφράνος ἔγραφε στοὺς Τζανλῆδες καὶ σὲ ἄλλους πράκτορές του στὴν Μακεδονία νὰ φροντίσουν γιὰ τὴν ἀδελφῆ του Γερακίνα, ποὺ βρισκόταν στὸ Μελένικο· βλ. Α. Σ., ἀριθ. 1255/265, 1257/266, 1278/270, 1828/370.

2. L i m o n a, ὅ. π., σ. 411 κ.ε. Πλούσιο προσωπικογραφικὸ ὕλικό γιὰ τὴν οἰκογένεια Χαδιοῦ ἔχει συγκεντρώσει ὁ Ι. Παπαδριανός.

3. Βλ. λεπτομέρειες στοῦ L i m o n a, ὅ. π., σ. 412-415.

4. D. L i m o n a καὶ E. M o i s u c, Casa comercială Ioan Hagi Moscu și Ștefan I. Moscu din București (= Ὁ ἐμπορικὸς οἶκος τοῦ Ι. Χ' Μόσκου καὶ Στεφ. Χ' Μόσκου), «Revista Arhivelor» 37 (1975) 256-271.

5. Γιὰ τὶς σχέσεις τῶν δύο ἀνδρῶν βλ. Α. Σ., passim, Α. Β., passim· πρβλ. L i m o n a, ὅ. π., σ. 411. Βιογραφικὰ τοῦ Ἡλιάδη στίς: A r i a d n a C a m a r i a n o - C i o r a n, Les Académies Princières de Bucarest et de Jassy et leurs professeurs, Θεσσαλονικὴ 1974, σ. 397-407.

στολή μιᾶς πλατιάς επαναστατικῆς ἐξέγερσης ποῦ εἶχε ἀρχίσει στὰ μέσα Μαΐου στὴν Χαλκιδικὴ μὲ πρωταγωνιστὴ τὸν Ἐμμανουὴλ Παπᾶ¹. Τὴν ἴδια μέρα διακόσιες οἰκογένειες τῆς Χαλκιδικῆς κατέφυγαν σὲ ἑλληνικὰ καράβια, ποῦ ἦταν ἀγκυροβολημένα σὲ διάφορες ἀκτὲς τῆς Κασσάνδρας κι ἀπὸ ἐκεῖ ἔφτασαν στὴν Σκιάθου, Σκόπελο καὶ Σκύρο². Πολλὲς ἀπὸ τὶς οἰκογένειες αὐτὲς θὰ τὶς συναντήσουμε νὰ παίρνουν μέρος στὸν Ἄγωνα³ καὶ στὴ συνέχεια, μετὰ τὴ λήξη του, νὰ ἀσχολοῦνται μὲ ἔργα εἰρηνικά. Σ' αὐτὲς τὶς ἐπιχειρηματικὲς ἐνασχολήσεις τους θὰ τοὺς παρακολουθήσουμε ἐδῶ μὲ βάση τὶς πράξεις τοῦ Βιβλίου τοῦ Δημοσίου Μνήμονος Σκοπέλου⁴ κι ἓνα χαρακτηριστικὸ ἐπιπλέον: οἱ περισσότεροί ἀπὸ αὐτοὺς, δέκα χρόνια περίπου μετὰ τὴν πρόσφυγιά τους, εἶναι δεμένοι μὲ τὸν τόπο τους, ὅπου ἔρχονται γιὰ ἐμπορικὲς δουλειὲς ἢ γιὰ διευθέτηση προσωπικῶν ὑποθέσεών τους⁵. Ἐνα μεγάλο μέρος ἐξάλλου τῶν Κασσανδρινῶν ποῦ συναντοῦμε στὸ διάστημα Ἰανουάριος-Ἰουνίους 1831 στὸ Βιβλίο τοῦ Δημοσίου Μνήμονος Σκοπέλου φαντάζομαι πὼς θὰ εἶχε ἐγκατασταθεῖ στὴν Σκόπελο κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγώνα ἢ καὶ μετὰ τὴ λήξη του. Αὐτοὶ στὴ συνέχεια ἐπιδόθη-

1. Γιὰ τὰ γεγονότα στὴν Χαλκιδικὴ στὴν κρίσιμη περίοδο ἀπὸ τὸν Μάιο τοῦ 1821 ὡς τὸν Νοέμβριο τῆς ἴδιας χρονιάς ὑπάρχει πλούσια βιβλιογραφία: σημειώνουμε ἐδῶ τὴν κυριότερη: I. K. Β α σ δ ρ α β ἔ λ λ η, Οἱ Μακεδόνες εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνας 1796-1832, ἐκδ. β', Θεσσαλονίκη 1950, σ. 63-108, Ἄ ν ω ν ὀ ὄ μ ο υ (αὐτόπλου μάρτυρος τῶν γεγονότων), Ἄ πὸ τὴν Ἐπανάστασιν τῆς Χαλκιδικῆς τοῦ 1821, «Χρονικά τῆς Χαλκιδικῆς» 1 (1961) 18-25, Ἄ π. Β α κ α λ ο π ο ὄ λ ο υ, Νέα ἱστορικά στοιχεῖα γιὰ τὶς ἐπανάστασεις τοῦ 1821 καὶ 1854 στὴ Μακεδονία, «Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Πανεπιστ. Θεσσαλονίκης» 7 (1956) 63-103 (πρβλ. «Χρονικά τῆς Χαλκιδικῆς» 1 (1961) 30-36), Ἰ ω. Μ α μ α λ ἄ κ η, Ἡ ἐπανάστασις στὴ Χαλκιδικὴ τὸ 1821 --Ἡ συμμετοχὴ τῶν Ἀγορειτῶν καὶ ὁ ρόλος τοῦ Ἐμμ. Παπᾶ, «Χρονικά τῆς Χαλκιδικῆς» 1 (1961) 37-52, Τ ο ὕ ἱ δ ι ο υ, Νέα στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Χαλκιδικῆς τὸ 1821, «Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας» 14 (1960) 406-549, Ἄ π. Ε. Β α κ α λ ο π ο ὄ λ ο υ, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας 1354-1833, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 551-581 καὶ Κ ω ν σ τ α ν τ ῖ ν ο υ Ἄ π. Β α κ α λ ο π ο ὄ λ ο υ, Ἀνέκδοτα ἱστορικὰ στοιχεῖα ἀναφερόμενα στὴν Μακεδονία πρὶν καὶ μετὰ τὸ 1821, Θεσσαλονίκη 1975, passim.

2. Βλ. Ἄ π. Β α κ α λ ο π ο ὄ λ ο υ, Πρόσφυγες καὶ πρόσφυγικὸν ζήτημα κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821, Θεσσαλονίκη 1939, σ. 6 τ ο ὕ ἱ δ ι ο υ, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας, σ. 573 (χάρτης ἀριθ. 18), ὅπου σημειώνεται ἡ πορεία ποῦ ἀκολουθήσαν οἱ πρόσφυγες τῆς Χαλκιδικῆς: πρβλ. καὶ Β α σ δ ρ α β ἔ λ λ η, ὅ.π., σ. 152-183.

3. Βλ. Γ. Χ ι ο ν ῖ δ η, Οἱ εἰς τὰ μητρώα τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821 ἀναγραφόμενοι Μακεδόνες, «Μακεδονικά» 12(1972) 34-64.

4. Βλ. «Μακεδονικά» 14 (1974) 403-405, ὅπου σύντομη παρουσίασις τοῦ (βιβλίου) κῶδικα.

5. Πολλοὶ στὸ μεταξύ πρόσφυγες τῆς Κασσάνδρας εἶχαν ἐπιστρέψει στὶς ἐστίες τους, ὅταν πληροφορήθηκαν τὴν ἐπιεικὴ συμπεριφορὰ τοῦ Ἀβδούλ Ἀμποῦτ πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Σιθωνίας: βλ. Β α κ α λ ο π ο ὄ λ ο υ, Πρόσφυγες καὶ πρόσφυγικὸν ζήτημα, σ. 27-28.

καν σε διάφορες επιχειρήσεις, για τις οποίες μικρή ιδέα, όπωσδήποτε, μάς δίνουν οι πράξεις του βιβλίου που εξετάζουμε. Ένα άλλο σημείο που πρέπει νομίζουμε να επισημάνουμε είναι η συχνή παρουσία Κασσανδρινών κι άλλων Μακεδόνων στις πράξεις του Μνήμονος Σκοπέλου· πιο συγκεκριμένα: από τις 310 πράξεις του βιβλίου στις 54 αναφέρονται μονάχα Κασσανδρινοί και διάφοροι άλλοι Μακεδόνες—ποσοστό που δείχνει τον μεγάλο αριθμό των Μακεδόνων γενικά που βρισκόταν τα χρόνια αυτά στην Σκόπελο. Στη συνέχεια ακολουθούν περιλήψεις πράξεων του Δημοσίου Μνήμονος Σκοπέλου, στις οποίες αναφέρονται Μακεδόνες πρόσφυγες. Μετά την περιληψη ακολουθεί, όπου χρειάζεται σχολιασμός. Το ύπ' αριθ. 41 έγγραφο δημοσιεύεται αυτούσιο λόγω του ιδιαίτερου ενδιαφέροντος του.

1. φ. 8-9 (πράξη 13/15, 14 'Ιανουαρίου 1831). Οί Κασσανδρινοί Μαστρογιάννης Δημητρίου, 'Αναγνώστης Γαρόφαλου, Γεώργιος Πανταζή και Νικόλαος Δημητρίου συμφωνούν με τον Κωνσταντίνο Μελισσά να μεταβούν στην Κασσάνδρα και να κόψουν με δικά τους έξοδα για λογαριασμό του Μελισσά εκατό ξύλα «βουβά πευκίσια» προς 13 φοίνικες και 20 λεπτά τὸ ἕνα· ὑπάρχει και ποινική ρήτρα σε περίπτωση ἀθέτησης τῆς συμφωνίας.

βουβὸ (τὸ) = παχιά και μεγάλη ξύλινη δοκὸς κατάλληλη και για κατασκευὴ πλοίων. Μαστρογιάννης Δημητρίου: ἐπίτροπος τῆς Χερσονήσου Κασσάνδρας τὸ 1821· βλ. Μ α μ α λ ά κ η, Νέα στοιχεία σχετικά με τὴν ἐπανάστασιν τῆς Χαλκιδικῆς τὸ 1821, σ. 524.

2. φ. 16-17 (πράξη 22/25, 22 'Ιανουαρίου 1831). Οί Κασσανδρινοί Γεώργιος 'Αδάμ και Γιαννάκης Παπούς συμφωνούν με τὸν Σκιαθίτη Κωνσταντῆ Μπαλαλά να μεταβούν στην Κασσάνδρα και να κόψουν για λογαριασμό του διακόσια ξύλα «βουβά πευκίσια» προς 33 γρόσια τὸ καθένα· για «ἀρραβώνα τῆς συμφωνίας» τοὺς καταβλήθηκαν 3.000 γρόσια. 'Επρεπε ἀκόμη να φορτώσουν μέσα σε 25 μέρες μιὰ «καϊκιά» με 80 περίπου ξύλα. 'Υπάρχει και ποινική ρήτρα.

Γεώργιος 'Αδάμ(ης): ἐπίτροπος χερσονήσου Κασσάνδρας τὸ 1821 (Μ α μ α λ ά κ η, Νέα στοιχεία κ.λ., σ. 524). 'Ο 'Αδάμ, κάτοικος Σκοπέλου στὰ μητρώα τῶν ἀγωνιστῶν, ὑπηρέτησε ἀξιωματικὸς σ' ὄλο τὸ διάστημα τοῦ 'Αγώνα· Γ. Χ. Χιονίδης, Οί εἰς τὰ μητρώα τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821 ἀναγραφόμενοι Μακεδόνες, σ. 39. Συγγενῆς του θὰ ἦταν ὁ Λάμπρος 'Αδάμ ἢ Ζορμπάς Κασσανδρινὸς που ἐπικεφαλῆς Μακεδόνων ἀγωνιστῶν ἔπαισε στὰ Ψαρά· βλ. Γ. Χ. Χιονίδης, 'Εγγραφα τῆς ἱστορίας τῆς Μακεδονίας κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, «Μακεδονικά» 14 (1974) 103, 105.

Γιαννάκης Παπού (ἄλλοῦ Παπᾶ): ἐπίτροπος χερσονήσου Κασσάνδρας (Μ α μ α λ ά κ η, Νέα στοιχεία, σ. 528). Για τὸν Γιαννάκη Παπού βλ. και ἀριθμ. 5, 9. Μήπως ὁμοῦς πρέπει να τὸν ταυτίσουμε με τὸν ἀγωνιστὴ τῆς Χαλκιδικῆς Παπᾶ-Γιαννάκη, που τὴ χίρα του Γερακίνα συναντοῦμε στὰ 1833 στὸ Ναύπλιο· βλ. 'Εγγραφα σχετικά με τὴν ἱστορία τῆς Χαλκιδικῆς. 'Εκ τοῦ ἀρχείου τοῦ κ. Στεφάνου 'Αθ. Κοτσιάνου, «Χρονικά τῆς Χαλκιδικῆς» 1 (1963) 25-26.

3. φ. 19-20 (26/29, post 22 ante 26 Ἰανουαρίου 1831)—Μαρτυρικὸν τοῦ λοχαγοῦ Γ. Κριζάνου πρὸς τὸν ἑκατόνταρχον Κωνσταντῖνον Δρίζογλου, μὲ τὸ ὁποῖο βεβαιώνει ὅτι ὁ Κ. Δρίζογλου ἀναχώρησε μαζί του στὶς 13 Ὀκτωβρίου 1821 ἀπὸ τὸ Παλιοροχώρι μὲ ἄδεια τοῦ χιλιάρχου Καρατάσου καὶ ἦρθαν στὴν Σκόπελο, γιὰ νὰ δοῦν τὶς οἰκογένειές τους· ἐκεῖ, ἀφοῦ ἔμειναν λίγες μέρες ἐτοιμάστηκαν νὰ ἐπιστρέψουν, ἀλλ' ἀσθένησε βαριά ὁ Κ. Δρίζογλου, ποὺ εἰδοποίησε τὸν χιλιάρχο Καρατάσο μέσω τοῦ λοχαγοῦ Κριζάνου πὼς μόλις γιαντρευτεῖ θὰ ἐπιστρέψει.

4. φ. 20-21 (26/31, 26 Ἰανουαρίου 1831). Ὁ Γεώργιος Νικολάου Παλιοριώτης δανείστηκε ἀπὸ τὸν Βασίλειο Γεωργίου ἀπὸ τὴν Ὀρμούλια 144 φοίνικες.

Γεώργιος Νικολάου Παλιοριώτης: βλ. ἔγγρ. 8, 10, 35, 39.

5. φ. 21-22 (27/33, 27 Ἰανουαρίου 1831). Ὁ Γιαννάκης Παπᾶς, Κασσανδρινός, εἶναι συμμετοχὸς καὶ συνιδιοκτῆτης τῆς γολέτας «Ἅγιος Δημήτριος» ποὺ πούληθηκε.

Γιὰ τὸν Γιαννάκη Παπᾶ (Παποῦ) βλ. καὶ ἔγγρ. 2, 9.

6. φ. 26-27 (31-39, 31 Ἰανουαρίου 1831). Ὁ Ἀλέξης Κυρίτζης, Κασσανδρινός, κύριος τῶν πέντε ὀγδόων τῆς γολέτας Φίλιππος, χωρητικότητας 48 ⁵⁶/₉₄ ἑλληνικῶν τόννων, πούλησε τὸ $\frac{1}{8}$ στὸν συμπατριώτη του Μανόλη Ἰωάννου ἀντὶ 720 φοινίκων ἢ 1.800 γροσιῶν.

Ἀλέξης Κυρίτσης: βλ. ἔγγρ. 11, 12· πιθανότατα συγγενῆς (γιός;) τοῦ Κασσανδρινοῦ Ἀγγελῆ Κυρίτση, κατοικοῦ Σκοπέλου, ποὺ ὑπηρετήσε ὡς ὑπαξιωματικὸς στὸν Ἀγῶνα μαζί μὲ τοὺς γιούς του· βλ. Χ ι ο ν ἰ δ η, Οἱ εἰς τὰ μητρῷα, σ. 49. Μανόλης Ἰωάννου: μήπως πρόκειται γιὰ τὸν Ἐμμανουὴλ Ἰωάννη, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται ὡς Μακεδόνας ποὺ εἶχε λάβει μέρος στὸν Ἀγῶνα ἐπικεφαλῆς στρατιωτῶν; (Χ ι ο ν ἰ δ η, δ.π., σ. 41).

7. φ. 34-35 (5/47 5 Φεβρουαρίου 1831). Ὁ Μιχάλης Μαργαρίτης, Κασσανδρινός, πλοίαρχος «τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορικοῦ γολετομβρικοῦ ἢ Ἀθηνᾶ» ὑπόσχεται νὰ πληρώνει στὸν πρῶην πλοίαρχο Ἰωάννη Κόπανο Καρτζιώτη πλοιαρχικὰ μερίδια.

Μιχάλης Μαργαρίτης (Χίμος): βλ. καὶ ἔγγρ. 19, 23· ἀναφέρεται καὶ στοῦ Γ. Χ. Χ ι ο ν ἰ δ η, Οἱ εἰς τὰ μητρῷα, σ. 58 ὡς Μιχ. Μαργαρίτης Δῆμος ἀπὸ τὴν Σασσάνδρα (sic). Στὶς πράξεις τοῦ Δημοσίου Μνήμονος Σκοπέλου φέρεται ὡς Χίμος-Ἰωάννης Κόπανος Καρτζιώτης, βλ. καὶ ἔγγρ. 19.

8. φ. 35 (6/48, 6 Φεβρουαρίου 1831). Ὁ Γεώργιος Νικολάου Παλιοριώτης καὶ ὁ Ἰωάννης Χριστοδοῦλου Κοτζιά, Κασσανδρινοί, «ἔχοντες διαφορὰν δοσοληψίας περὶ τῶν εἰς Κασσάνδραν συντροφικῶν των βουβῶν καὶ μὴ συμβιβαζόμενοι μόνοι των μεταξὺ των, ἀπεφάσισαν ἀμφοτέροι συμφῶνας ἵνα καθυποβάλλωσιν αὐτὰς ὑπὸ μιᾶς αἵρετοκρισίας».

Γεώργιος Νικολάου Παλιοριώτης: βλ. *Έγγρ.* 4, 10, 35, 39¹ κατάγεται πιθανότατα από τὸ Παλιόρι τῆς Χαλκιδικῆς. Ἰωάννης Χριστοδούλου Κοτζιά: νομίζω ὅτι πρέπει νὰ τὸν ταυτίσουμε μὲ τὸν Κούτζια (ἢ Κούνζια) Γ. Ἰωάννη ποῦ ἀναφέρεται ἄλλο τὸν Χι ο ν ι δ η, Οἱ εἰς τὰ μητρώα, σ. 53. Γιὰ τὴν οἰκογένεια Κοτζᾶ τῶν Βασιλικῶν βλ. Ἄ γ. Β α μ β α κ ο ὁ δ η, Πορτραῖτα Ἑλλήνων Ἐπαναστατῶν τοῦ 21-Ἡ οἰκογένεια Βασιλείου Κοτζᾶ ἢ Κότζογλου τῶν Βασιλικῶν, Χρονικά τῆς Χαλκιδικῆς, Βασιλικά-Ἱστορία-Λαογραφία, «Χρονικά τῆς Χαλκιδικῆς» 21-22 (1972) 20 κ.ἔ.

Γιὰ τὸ θέμα τῶν αἰρετοκριτῶν βλ. Ν. Ι. Π α ν τ α ζ ο π ο ὄ λ ο υ, Τριπλῆ διαμάχη διακαίων κατὰ τὴν ἐπίλυσιν κληρονομικῆς διαφορᾶς ἐπὶ Τουρκοκρατίας, «Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Σχολῆς Νομικῶν καὶ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν» 12-ε', Ἀφιέρωμα εἰς Χαράλαμπος Ν. Φραγκίσταν, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 599, 600, 601.

9. φ. 37-38 (7/51, 7 Φεβρουαρίου 1831). Ὁ Γιαννάκης Παποῦ, Κασσανδρινός, καθιστᾷ ἐπίτροπό του τὸν Θεόδωρο Ἰωάννου ὁ Παποῦς μεταβαίνει μὲ τὸν σύντροφό του Κωνσταντῆ Βαρσάμη, Κασσανδρινό, στὴν Σύρα, γιὰ νὰ «θεωρήσωσι τοὺς λογαριασμοὺς τῆς πωληθείσης συντροφικῆς τῶν γολέτας ὀνομαζομένης ὁ Ἅγιος Δημήτριος».

Γιαννάκης Παποῦ: βλ. *Έγγρ.* 2, 5. Κωνσταντῆς Βαρσάμης: βλ. *Έγγρ.* 32, 41.

10. φ. 39 (9/55, 9 Φεβρουαρίου 1831). Ὁ Γεώργιος Νικολάου Παλιοριώτης δανείστηκε ἀπὸ τὸν «μπαζανάκη» του Στέργιον Κωνσταντίνου Σεϊμένη 739 φοίνικες.

Γεώργιος Νικολάου Παλιοριώτης: βλ. *Έγγρ.* 4, 8, 35, 39.

11. φ. 40 (10/56, 10 Φεβρουαρίου 1831). Ὁ Ἀλέξης Κυρίτσης, Κασσανδρινός, παρουσιάζει στὸν Δημόσιο Μνήμονα Σκοπέλου ἔγγραφο τῆς δημογεροντίας Κασσάνδρας καὶ τοῦ ζαμπέτη Ἄλῃ ἀγᾶ μὲ ἡμερομηνία 22 Ἰανουαρίου 1831, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ἀποζημιώθηκε ἀπὸ τὸν κ. Γιάννη Ζούγκα «λαβὼν παρ' αὐτοῦ τὰ ὁποῖα ἐπλήρωσεν ἑκατὸν πενήκοντα τέσσερα γρόσια ἀριθ. 154, πρὸς τὸν ἀγᾶν τῆς Κασσάνδρας, διὰ τὸν μιπερμέ ἐβδομήκοντα ἐπτὰ ἀριθ. 77 αἰγιδίων, τοῦ αὐτοῦ Γ. Ζούγκα, τὰ ὁποῖα ἐβαρκάρησεν προλαβόντως ὁ αὐτὸς Γ. Ζούγκας ἀπὸ Κασσάνδραν εἰς τὴν γολέταν τοῦ Κ. Ἀλέξη Κυρίτση, χωρὶς νὰ λάβῃ τὴν ἄδειαν τῆς ἐξαγωγῆς τῶν καὶ χωρὶς νὰ πληρώσῃ τὸν μιπερμέ του, ὡς διαλαμβάνει τὸ διαληφθὲν ἔγγραφο, τὸ ὁποῖον καὶ ἐπαρουσίασε πρὸς τὸν αὐτὸν Γ. Ζούγκαν. Ὅθεν θέλει μὲνει τοῦ λοιποῦ ὁ ρηθεὶς Γ. Ζούγκας ἀκαταζήτητος καὶ ἀνενόχλητος παρὰ τοῦ Ἀλέξη Κυρίτση περὶ τῶν ἀνωτέρω 154 γροσιῶν...».

¹ Ἀλέξης Κυρίτσης: βλ. *Έγγρ.* 6, 12. Ζαμπέτης = ἀστυνόμος, μιπερμπέξ = εἶδος φόρου(ς).

12. φ. 40 (10/57, 10 Φεβρουαρίου 1831). Ναυλοσυμφωνητικὸν τοῦ Ἀλέξη Κυρίτση, πλοιάρχου τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορικοῦ Φίλιππος μὲ τὸν Ψαριανὸ Μικὲ Κουρκουτόπουλο, γιὰ νὰ μεταβοῦν στὴν Κασσάνδρα καὶ νὰ φορτώσουν γιὰ λογαριασμό τοῦ Κουρκουτόπουλου ξύλα, ποῦ θὰ τὰ μεταφέρουν

ἔπειτα στὴν Σύρα· τὰ ξύλα θὰ φορτώνονταν «εἰς τὸ παράλιον λεγόμενον Χροῦσον ἕως εἰς Πολύχρονον».

Ἄλέξης Κυρίτης: βλ. ἔγγρ. 6, 11. Χροῦσο καὶ Πολύχρονο, γνωστὰ παράλια στὴν Χερσόνησο τῆς Κασσάνδρας: βλ. Ν ο μ ὸ ς Χ α λ κ ι δ ι κ ῆ ς, ἐκδ. Ὑπουργείου Ἑσωτερικῶν, Ἀθήνα 1962, σ. 146, 147, 154-155. πρβλ: Ν ι κ ο λ ἄ ο υ Β. Χ ρ υ σ α ν θ ἰ δ ο υ, Αὐτοσχέδιος περιγραφή τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου μετ' ἀρχαιολογικῶν σημειώσεων καὶ ἱστορικῶν συμβάντων, ΚΠολις 1870.

13. φ. 42 (11/59, 11 Φεβρουαρίου 1831). Ὁ Μαστρογιάννης Φ. Σπανόπουλος καὶ ὁ αὐτάδελφός του Κωνσταντῆς Σπανόπουλος, συνιδιοκτῆτες τοῦ πλοιαρίου Μαῖστράκι ὀνομαζομένου ὁ Ἅγιος Νικόλαος, χωρητικότητας ἐνάμισυ ἑλληνικοῦ τόννου, δηλώνουν ὅτι τὸ πούλησαν στὸν Ἰωάννη Τζατζαρώνη, Κασσανδρινό, πρὸς 120 φοίνικες, δηλ. 300 γρόσια.

Μιχαὴλ Ἀθανάσιος: βλ. ἔγγρ. 48,50· ἄλλοῦ τὸν συναντοῦμε ὡς Μιχαὴλ Ἀθανάσιος ὑπηρέτης ὡς στρατιώτης στὸν Ἀγώνα, Χ ι ο ν ἰ δ η, Οἱ εἰς τὰ μητρῶα, σ. 59.

14. φ. 45-46 (15/64, 15 Φεβρουαρίου 1831). Ὁ Μαστρογιάννης Φ. Σπανόπουλος καὶ ὁ αὐτάδελφός του Κωνσταντῆς Σπανόπουλος, συνιδιοκτῆτες τοῦ πλοιαρίου Μαῖστράκι ὀνομαζομένου ὁ Ἅγιος Νικόλαος, χωρητικότητας ἐνάμισυ ἑλληνικοῦ τόννου, δηλώνουν ὅτι τὸ πούλησαν στὸν Ἰωάννη Τζατζαρώνη, Κασσανδρινό, πρὸς 120 φοίνικες, δηλ. 300 γρόσια.

Τζατζαρώνης Ἰωάννης: βλ. καὶ ἔγγρ. 15. Συγγενὴς προφανῶς τοῦ συνώνυμου Κασσανδρινοῦ ἀγωνιστῆ τοῦ '21, ποῦ χάθηκε μαζὶ μετὴν οἰκογένειά του στὴν καταστροφή τῶν Ψαρῶν, βλ. Χ ι ο ν ἰ δ η, Οἱ εἰς τὰ μητρῶα, σ. 48. Τὸν ἴδιο καιρὸ διακρινόταν καπετάνιος Τ ζ α τ ζ α ρ ὶ ν η ς στὴν περιοχή τοῦ Πηλίου καὶ τῶν νησιῶν: βλ. Ἀ ν δ ρ ῆ α Μ ἄ μ ο υ κ α, Τὰ κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, τ. 7, σ. 22-26.

15. φ. 55 (20/76, 26 Φεβρουαρίου 1831). Ὁμολογία τοῦ Ἰωάννη Τζατζαρώνη, Κασσανδρινοῦ, ὅτι δανείστηκε ἀπὸ τὴν Ἀσημίνα Συκιώτισσα 207 φοίνικες.

Ἀσημίνα Συκιώτισσα: προφανῶς κατάγεται ἀπὸ τὴν Συκιὰ Χαλκιδικῆς.

16. φ. 64 (28/88, 28 Φεβρουαρίου 1831). Ὁ Δημήτριος Χρίστου Καραβασιλείου, Κασσανδρινός, δανείστηκε ἀπὸ τὸν συμπατριώτη του Γεώργιο Κώστα Ἀργυρακόπουλο 100 φοίνικες.

17. φ. 64-65 (29/89, 29 Φεβρουαρίου 1831), Πωλητήριον—Ὁ Ἰωάννης Βαρύτιμος Φλαμουρᾶς ἀπὸ τὸ Μυριόφυτο τῶν Γανοχώρων, σύζυγος τῆς κ. Γκιολοῦς, θυγατέρας τοῦ Νικολοῦ Μουρασαλιῆ ἀπὸ τὴν Σκόπελο, δήλωσε ὅτι ἐπειδὴ πούλησε σήμερα τὰ κτήματα καὶ ὑποστατικά τῆς σύζυγου του, δηλ. σπίτι, ἀμπέλι, ἐλαιώνα, χωράφι κλπ. καὶ εἰσέπραξε αὐτὸς τὰ χρήματα, γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν πουλεῖ κι αὐτὸς σήμερα στὴ σύζυγό του «τὸ εἰς τὴν πατρίδα του Μυριόφυτον, ἐκ πατρικῆς του κληρονομίας ὑπεξοῦσιόν του ὀσπή-

τιον, ὁμοῦ μὲ τὴν περίξ αὐτοῦ περιοχὴν κείμενον εἰς τὴν ἐνορίαν τῆς ἐπισκοπῆς καὶ γειτινιάζον τὸ τοῦ Χ' Γεωργάκη Κακόπουλου, τοῦ Δαμιανοῦ Τζαπαϊορχου καὶ τοῦ Χ'' Κανακάρη καὶ ἔμπροσθεν δρόμον δημόσιον, ὡσαύτως καὶ ἔν ἀμπέλιον κείμενον εἰς τὴν θέσιν τὴν λεγομένην τοῦ Πασιά, πλησίον τοῦ Χ''' Ἀχμέτη καὶ τοῦ Καίρη Σκοπελίτου...».

18. φ. 69-70 (3/94, 3 Μαρτίου 1831). Ὁ Ἰωάννης Βαρότιμος Φλαμουράς ἀπὸ τὸ Μυριόφυτο τῶν Γανοχώρων, γαμβρὸς τοῦ Νικολάου Μουρασαλιῆ Σκοπελίτη, καὶ ἡ σύζυγός του Γκιουλῶ, πούλησαν ἓνα κτῆμα μὲ ἑλῆες στῆ θέσῃ Ἐπισκοπῆ [καὶ φ. 70, ὅπου πράξι πώλησης κτήματος στῆ θέσῃ Λαλαριᾶ στὶς 3 Μαρτίου 1831].

19. φ. 67 (2/92, 2 Μαρτίου 1831). Συνυποσχετικὸ τοῦ Ἰωάννη Κόπανου Καρτζιώτη καὶ τοῦ Μιχάλη Μαργαρίτη Χίμου, Κασσανδρινοῦ, ποὺ ὀρίζουν αἰρετοκριτὲς στὶς δοσοληψίες, λογαριασμοὺς καὶ διαφιλονικήσεις τοῦ συντροφικοῦ τους πλοίου βρικίου ὀνομαζομένου «ἡ Ἀθηνᾶ».

Ἰωάννης Κόπανος Καρτζιώτης: βλ. ἔγγρ. 7. Μιχάλης Μαργαρίτης Χίμος, βλ. ἔγγρ. 7, 23. Γιὰ τοὺς αἰρετοκριτὲς βλ. σχόλια ἔγγρ. 8.

20. φ. 75 (4/101, 4 Μαρτίου 1831). Ὁ Ρήγας Ἰωάννου, Κασσανδρινός, κάτοικος Σκοπέλου, ἀναχωρεῖ γιὰ τὴν Κασσάνδρα καὶ ἀφήνει ἐπιτροπὸν τοὺν ἀδελφὸν του Στέριο Ἰωάννου, γιὰ νὰ ζητήσῃ μέσω τοῦ Εἰρηνοδικείου Σκοπέλου 210 γρόσια ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Δημητρίου Παραθυρᾶ.

Ρήγας Ἰωάννου: πρβλ. «Μακεδονικά» 14 (1974) 405. Στέριος Ἰωάννου: ὑπηρετήσε ὡς ἀξιωματικὸς στὸν Ἀγώνα· βλ. Χιο νίδη, Οἱ εἰς τὰ μητῶα, σ. 52 (συνώνυμός του ἦταν καὶ ὑπαξιωματικὸς τοῦ Ἀγώνα ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο· βλ. Χιο νίδη, ὁ.π.).

21. φ. 76 (5/103, 5 Μαρτίου 1831). Ὁ Ἀναστάσιος Παπᾶ-Βασιλείου Μακρῆς, Μαντεμοχωρίτης, δανείστηκε ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνο Ἀμούτζια Ζαγοραῖο 148 φοίνικες.

Ἀναστάσιος Παπᾶ Βασιλείου Μακρῆς: βλ. ἔγγρ. 38, 44, 53· ἦταν ὑπαξιωματικὸς στῆ διάρκεια τοῦ Ἀγώνα· Χιο νίδη, Οἱ εἰς τὰ μητῶα, σ. 54. Κωνσταντῖνος Ἀμούτζιας Ζαγοραῖος: βλ. ἔγγρ. 25.

22. φ. 76 (6/104, 6 Μαρτίου 1831). Ὁ Νάνος Ἐμμανουὴλ Ὀλύμπιος δανεῖζει στὸν Ἀντώνιο Παπᾶ Κωνσταντίνου Ξεροχωρίτη 600 φοίνικες.

Ὁ Νάνος κι ὀρισμένοι ἄλλοι Λιβαδιῶτες ποὺ ἐντοπίσαμε στῆ συνέχεια (ἔγγρ. 29, 30, 31) εἶναι προφανῶς ἐπαναστάτες-πρόσφυγες Θεσσαλομακεδόνες ποὺ βρέθηκαν στὶς Β. Σποράδες ἀπὸ τὴν Χαλκιδικὴ καὶ τὸν Ὀλυμπο καὶ ποὺ δροῦσαν στὴν Σκιάθου, Σκόπελο καὶ Σκύρο σύμφωνα μὲ τὶς προσωπικὲς διαθέσεις τῶν ἀρχηγῶν τους· βλ. Βακαλοποῦλο, Πρόσφυγες καὶ προσφυγικὸν ζήτημα, σ. 32-34, 39-46.

23. φ. 83 (12/114, 12 Μαρτίου 1831). Ὁ Μαστρογεώργης Ἀναστασίου

Βαϊνᾶς, Κασσανδρινός, κάτοικος Σκοπέλου, δανείστηκε ἀπὸ τὸν Μιχάλη Μαργαρίτη Χίμο, Κασσανδρινό, 40 φοίνικες.

Μιχάλης Μαργαρίτης Χίμος: βλ. ἔγγρ. 7, 19.

24. φ. 86 (17/20, 17 Μαρτίου 1831). Ὁ Ρήγας Ἀθανασίου Ἀμπουζῆς, Κασσανδρινός, καταγγέλλει ὅτι τὸν Αὔγουστο τοῦ 1830 «ἐμβαρκάροντος εἰς Κασσάνδραν τοῦ κ. Χριστοδούλου Ρήγα Κασσανδριανοῦ, τραγὰ εἰς τὸ ἐλληρικὸν ἐμπορικὸν πλοῖον τοῦ πλοιάρχου κ. Δημητρίου Κυργιαζῆ Μιντζηλιώτου, συνέλαβον αὐτὸν ὁ κ. Χιμευτός*, πατήρ τοῦ Καπετᾶν Ἀναστάση, καὶ τὸν ἐξήμεωσαν ἀδίκως καὶ δυναστικῶς, πέρνοντάς του γρόσια τεσσαράκοντα ἀριθ. 40 προφασιζόμενος εἰς ματαίας προφάσεις».

Χιμευτός Ἀναστάσιος: βλ. ἔγγρ. 34, 40, 41· ὁ Ἐμμανουὴλ Παπᾶς καὶ ὁ πρόκριτος Κασσανδρινὸς Γιαννιὸς Χ' Χριστοδοῦλου ὄρισαν τὸν Χιμευτὸ ὡς ἀρχηγὸ τῶν ἐλληνικῶν στρατευμάτων ποῦ θὰ ξεσήκωναν τὰ Βασιλικά—πράγμα ποῦ ἐῖνε στίς 29 Μαΐου 1821· βλ. Ἀχιλ. Βαμβακοῦ δ η, Τὰ Βασιλικά στὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821, «Χρονικά τῆς Χαλκιδικῆς», τεύχος 9-10 (1965) 259, 263· πρβλ. τοῦ Ἰδίου, Βασιλικά Ἱστορία-Λαογραφία 21-22 (1972) 24 κ.έ. Γιά τὸν Ἀναστάση Χιμευτὸ βλ. καὶ τὸ ἰδιαιτέρω λήμμα ποῦ εἶναι ἀφιερωμένο σ' αὐτὸν στοῦ Β.σ. Γ. Ματαυτση, Ἱστορικές ἀφηγήσεις καὶ πληροφορίες ἀπὸ τὴν Κασσάνδρα (1821-1912), «Χρονικά τῆς Χαλκιδικῆς» 25-26 (1974) 33-34. Τὸν Ἀναστάση Χιμευτὸ συναντοῦμε χιλιάρχο στὰ 1823· μὲ τὸν τίτλον αὐτὸν ὑπῆρέτησε σ' ὅλο τὸν Ἀγώνα: Χιονιδη, Οἱ εἰς τὰ μητρᾶ, σ. 48. Χριστοδούλος Ρήγα: βλ. «Μακεδονικά» 14 (1974) 405.

25. φ. 87 (17/121, 17 Μαρτίου 1831). Ὁ Κωνσταντῆς Ἀμουτζίας, Ζαγοραῖος, ὁμολογεῖ ὅτι τὸν περασμένο Δεκέμβριο (1830) ὁ πλοίαρχος τοῦ ἐλληνικοῦ ἐμπορικοῦ πλοίου «Μαῖστρος», κ. Δημήτριος Γεωργίου, Κασσανδρινός, ἄφησε στὸν ἐμπορικὸ οἶκο τοῦ Ἀναγνώστη Μπαρούτζικου φορτίο μὲ σιτάρι, γιὰ νὰ πουληθεῖ ἀργότερα σὲ καλύτερη τιμῇ· αὐτὸ ἔγινε μὲ «κοινήν γνώμην καὶ τῶν ναυτῶν του» καὶ «διὰ κοινήν ὁμῶς τοῦ πλοίου καὶ τῶν ναυτῶν του εἶτε ὠφέλειαν εἶτε ζῆμιαν».

Κωνσταντῆς Ἀμουτζίας: βλ. ἔγγρ. 21. Δημήτριος Γεωργίου: ὑπαξιωματικὸς στὴ διάρκεια τοῦ Ἀγώνα καὶ κάτοικος Λοκρίδος ἀργότερα: Χιονιδη, Οἱ εἰς τὰ μητρᾶ, σ. 50.

26. φ. 86 (18/123, ;1830). Ὁ Δημήτριος Χριστοδοῦλου Σκανδάλης, Μαντεμοχωρίτης, δανεῖζεται ἀπὸ τὸν συμπατριώτη του Παναγιώτη Πολυχρόνου Ζαγκλίδη 100 φοίνικες.

Συναντῶ Χριστοδοῦλου Δημήτριο, Κασσανδρινὸ καὶ κάτοικο Σκοπέλου, ποῦ ὑπῆρέτησε στρατιώτης στὸν Ἀγώνα, Χιονιδη, Οἱ εἰς τὰ μητρᾶ, σ. 56. Συναντῶ ἐπίσης καὶ Ἀβραηκίνα σύζυγο Δημητρίου Σκαντάλη, Μαντεμοχωρίτη· βλ. ἔγγρ. 52.

27. φ. 91 (20/128, 20 Μαρτίου 1831). Ὁ Νικόλαος Θεοδορίδης, Κασ-

* Χιμευτᾶς στὸ χειρόγραφο.

σανδρινός, δανείζει στον 'Αντόνιο 'Ιωάννου Λέκα Καρτζιώτη, πλοίαρχο του πλοίου Μαρτίγος, ονομαζομένου Ταξιάρχης 200 φοίνικες.

'Αντόνιος 'Ιωάννου Λέκα Καρτζιώτης. βλ. ἔγγρ. 33.

28. φ. 93 (21/132, 21 Μαρτίου 1831). 'Ο Κωνσταντίνος Χ' Εὐθυμίου, Μαντεμοχωρίτης, δανείστηκε ἀπὸ τὸν Κωνσταντὴ Γαρόφαλο, Κασσανδρινό, 100 φοίνικες.

Κωνσταντὴς Γαρόφαλος: βλ. ἔγγρ. 48. Κωνσταντὴς Χ' Εὐθυμίου: βλ. ἔγγρ. 41.

29. φ. 97 (24/138, 24 Μαρτίου 1831). 'Ο Ξανθὸς Στεριανοῦ, ἀπὸ τὸ χωριὸ Λιβᾶδι, δηλώνει ὅτι ἔλαβε ἀπὸ τὸν Θεοδόσιο Στερίου τὸν Μάιο τοῦ 1830 ὅσα περιλαμβάνει ἡ διαθήκη τοῦ μακαρίτη ἀδελφοῦ του 'Ιωάννου Στεριανοῦ.

βλ. σχόλια ἔγγρ. ἀριθ. 22. Τὴν ἴδια περίοδο διακρίνονται στὴν περιοχὴ Πηλίου καὶ Β. Σποράδων καπετάνιοι ὀνομαζόμενοι Στεριανοῦ, 'Α ν δ ρ έ α Μ ά μ ο υ κ α, Τά κατὰ τὴν 'Αναγέννησιν τῆς 'Ελλάδος, τ. Ζ', σ. 22-26.

30. φ. 98 (24/139, 24 Μαρτίου 1831). 'Ο Ξανθὸς Στεριανοῦ Κοντογιάννης ἀναχωρεῖ σήμερα γιὰ τὸ Λιβᾶδι καὶ καθιστᾶ ἐπίτροπό του τὸν συμπατριώτη του Θεοδόσιο Στέριο, πὸν θὰ μεταβεῖ στοῦ Παλιοροχώρι γιὰ νὰ εἰσπράξει ἀπὸ τὸν Στρατὴ Γιοβάνη 336 γρόσια, τὰ ὁποῖα ἀνήκαν στὸν μακαρίτη ἀδελφό του 'Ιωάννη Στεριανό—σύμφωνα μὲ τὴ διαθήκη του τῆς 20 Μαΐου 1830 ὁ ἐπίτροπος μάλιστα εἶχε δώσει στὸν Ξανθὸ τὰ 336 αὐτὰ γρόσια.

31. φ. 99 (24/140, 24 Μαρτίου 1831). 'Ο αὐτὸς Ξανθὸς καθιστᾶ ἐπίτροπό του καὶ πάλι τὸν Θεοδόσιο Στέριο, πὸν θὰ παραλάβει ἀπὸ τὸν Χρῆστο Παναγιώτη, Κασσανδρινό, ἀπὸ τὸ χωριὸ "Αθητος, 200 γρόσια πὸν χρωστοῦσε στὸν μακαρίτη ἀδελφό του.

32. φ. 100 (24/142, 24 Μαρτίου 1831). 'Ο Κωνσταντὴς Βαρσάμης, Κασσανδρινός, δανείστηκε ἀπὸ τὴν Στεριανὴ Κουμianoῦ Σκιότισσα 80 φοίνικες 200 γρόσια.

Κωνσταντὴς Βαρσάμης: ἔγγρ. 9, 41. Σκιότισσα: προφανῶς Συκιότισσα

33. φ. 100 (24/144, 24 Μαρτίου 1831). 'Ο Κωνσταντὴς Γαρόφαλος Τζάμης, Κασσανδρινός, δάνεισε στὸν 'Αντόνιο 'Ιωάννου Λέκα Καρτζιώτη 120 φοίνικες ὡς θαλασσοδάνειο γιὰ φόρτωση ξυλείας ἀπὸ τὴν Ζαγορὰ καὶ μεταφορὰ τῆς στοῦ Ναύπλιο.

'Αντόνιος 'Ιωάννου Λέκας Καρτζιώτης: ἔγγρ. 27.

34. φ. 102 (26/147, 26 Μαρτίου 1831). 'Ο Γαρόφαλος Γεωργίου, Κασσανδρινός, ἐπειδὴ ἀναχώρησε ἐκείνη τὴ μέρα ἀπὸ τὴν Σκόπελο, ἄφησε ἐπίτροπό του τὸν Βασίλη Στεφάνου ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι, γιὰ τὶς διαφορὲς πὸν εἶχε μὲ τὸν Γιαννάκη Χιμευτό.

Ἰωάννης Χιμευτός: ἔγγρ. 24, 40, 41. Ὁ Ἰωάννης Χιμευτός ὑπηρετήσε σ' ὅλη τὴ διάρ-
κεια τοῦ Ἀγώνα ἐπικεφαλῆς στρατιωτῶν· στὰ 1830 ἦταν λοχαγὸς στὸ 16ο τάγμα Χιο-
νίδη, Οἱ εἰς τὰ μητῶα, σ. 48. Βασίλης Στεφάνου: βλ. ἔγγρ. 50.

35. φ. 104-105 (28/152, 28 Μαρτίου 1831). Ὁ Γεώργιος Νικολάου Πα-
λιοριώτης, Κασσανδρινός, καὶ ὁ Σωτήρης Εὐσταθίου συμφωνοῦν νὰ μετα-
βεῖ ὁ πρῶτος στὴν Κασσάνδρα καὶ νὰ φέρει στὴν Σκόπελο γιὰ λογαριασμὸ
τοῦ δεύτερου 34 ξύλα «βουβά».

Γεώργιος Νικολάου Παλιοριώτης: βλ. ἔγγρ. 4, 8, 10, 39.

36. φ. 107 (28/155, 28 Μαρτίου 1831). Ὁ Μιχάλης Γραμμένος, Κασσαν-
δρινός, δανείστηκε ἀπὸ τὸν Κωνσταντὴ Νικολάου, Μαντεμοχωρίτη, 124
⁸⁰/₁₀₀ φοίνικες.

Μιχάλης Γραμμένος: ἔγγρ. 40. Κωνσταντὴς Νικολάου: ἀπὸ τοὺς πρόκριτους τῆς
Κασσάνδρας· Μ α μ α λ ά κ η, Νέα στοιχεῖα, σ. 524, 528. Στοῦ Χιονίδη, Οἱ εἰς τὰ μη-
τῶα, σ. 54, φέρεται κάτοικος Σκοπέλου, πού ὑπηρετήσε στὸν Ἀγώνα ὡς ὑπαξιωματικός.

37. φ. 108 (28/158, 28 Μαρτίου 1831). Ὁ Χρήστος Ἀλεξίου, Κασσαν-
δρινός, δανείστηκε ἀπὸ τὸν Στέριον Ἰωάννου Σκίότη 80 φοίνικες.

Χρήστος Ἀλεξίου: μήπως πρόκειται γιὰ τὸν Χρήστου Ἀλέξιο Κασσανδρινὸ ἀγωνι-
στὴ τοῦ Ἀγώνα; Πρβλ. Χιονίδη, Οἱ εἰς τὰ μητῶα, σ. 61.

38. φ. 109 (28/159, 28 Μαρτίου 1831). Ὁ Ἀναστάσιος Παπᾶ Βασιλείου
Μακρῆς, Μαντεμοχωρίτης, δανείστηκε ἀπὸ τὸν Βασίλειο Τζεμβέρη, Ἰθα-
κήσιο, 480 φοίνικες.

Ἀναστάσιος Παπᾶ Βασιλείου Μακρῆς: βλ. ἔγγρ. 21, 44, 53.

39. φ. 109-110 (29/160, 29 Μαρτίου 1831). Ὁ Γεώργιος Νικολάου Πα-
λιοριώτης, Κασσανδρινός, καὶ ὁ Ἰωάννης Λαδόπουλος, Χίος, συμφώνησαν
νὰ μεταφέρει ὁ πρῶτος ἀπὸ τὴν Κασσάνδρα 150 ξύλα «βουβά», ζαμίτικα,
πὺ δφειλε νὰ τὰ κατεβάσει μάλιστα στὴν παραλία τοῦ χωριοῦ Παλιούρι·
ὁ Λαδόπουλος τοῦ ἔδωσε γιὰ ἀρραβώνα τῆς συμφωνίας 1.000 γρόσια—τὸ
κάθε ξύλο συμφωνήθηκε στὴν τιμὴ τῶν 23 γροσίων.

Γεώργιος Νικολάου Παλιοριώτης: ἔγγρ. 4, 8, 10, 35. ζαμίτικα=;

40. φ. 110 (30/161, 30 Μαρτίου 1831). Ὁ Μιχάλης Γραμμένος ἀπὸ τὸ
χωριὸ Παλιούρι τῆς Κασσάνδρας καθιστᾶ ἀντιπρόσωπὸ τὸν Γιαννάκη
Χιμευτό, Κασσανδρινό, γιὰ νὰ παραλάβει ἀπὸ τὴν πατρίδα του Παλιούρι
ὅλα τὰ ὑπεξουσίᾳ του κτήματα «καὶ σκευὴ τοῦ ὀσπητίου»: δύο φοράδες,
ἑπτὰ μελίτσια, ὀκτὼ πιθάρια καὶ νὰ τὰ παραδώσει στὴν σύζυγό του κ. Πα-
ναγιοῦ πὺ βρισκόταν ἐκεῖ· αὐτὴ θὰ τὰ στείλει στὴν Σκόπελο, ὅπου κατοί-
κοῦσε ὁ σύζυγός της Γραμμένος.

Μιχάλης Γραμμένος: *Ἐγγρ.* 36. Γιαννάκης Χιμευτός: *Ἐγγρ.* 24, 34, 41.

41. φ. 111 (πράξη 30/162, 30 Μαρτίου 1831).

«Ἐπιτροπικόν

Παρά τῷ ἡμετέρῳ Γραφείῳ τοῦ Δημοσίου Μνήμονος σήμερον παρουσιασθεῖσα ἡ ὑποσημειομένη κ. Μαρούδα Κυριάκου, Πολυγερινή, σύζυγος τοῦ εἰς Κασσάνδραν θανατωθέντος παρά τοῦ βοεβόδα τῆς Κασσάνδρας, μακαρίτου Βαρσάμη Κωνσταντίνου, ἐδηλοποίησε καὶ ὡμολόγησεν ἐνώπιον τῶν προσυποσημειομένων μαρτύρων, ὅτι ἀποκαθιστᾷ τέλειον ἐπίτροπόν της καὶ ἀναντίρρητον ἀντιπρόσωπόν της τὸν κ. Γιαννάκη Χιμευτόν, Κασσανδριανόν, διὰ τὰ παρασταθῆ αὐτὸς ἀντὶ ταύτης καὶ τὰ ζήτησις ἱκανοποίησιν, προσέτι θέλει ζητήσῃ ἀπ' ὅποιον ἀνήκει καὶ τὰ εἰς τὸν μακαρίτην σύζυγόν της Βαρσάμην, εὐρεθέντα ἐν καιρῷ τοῦ θανάτου του, χίλια ἐπτακόσια γρόσια, ἀριθ. 1700, ἐν ἀσημοζούναρον, πέντε δακτυλῖδια ἀσημένια, δύο ζευγάρια ζοκάδες ἀσημένια καὶ ἐν ζευγάρι σκουλαρίκια ἀσημένια, τὰ ὅποια αὐτὰ εἶναι πράγματα ἰδιόκτητα τῆς αὐτῆς Μαρούδας. Καὶ εἰς ἐνδειξιν ἔγινε τὸ παρὸν ἐπιτροπικόν εἰς τὰς ἡμέτερας πράξεις καὶ ὑπεγράφη παρά τῆς αὐτῆς Μαρούδας Κυριάκου, ἰδιοχείρως διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ, ἀγραμμάτου οὔσης. Ἀντίγραφον τοῦ ὁποίου ἐδόθη τῷ ρηθέντι ἐπιτρόπῳ της κ. Γιαννάκη Χιμευτῷ, διὰ τὰ χρησιμεύσει, ὅπου ἀνήκει. Ἐν Σκοπέλῳ τῇ 30 Μαρτίου 1831.

»Μαρούδα Κυριάκου δι' ἐμοῦ Ἀθανασίου Ἰωάννου κατ' αἰτησίν της
 »Κοσταντῆς Χ' Ἐϋθυμίου μαρτηρῶ
 »Ἀθανασίος Χριστοῦ μάρτις

Ἄ Δημ. Μνήμων
 Μελαχροινὸς Γιαννιῶς».

Κωνσταντῆς Βαρσάμης: βλ. *Ἐγγρ.* 9, 32. Κωνσταντῆς Χ' Ἐϋθυμίου: βλ. *Ἐγγρ.* 28.

42. φ. 114-115 (31/169, 31 Μαρτίου 1831). Ἡ Μαρούδα Κυριάκου, Πολυγερινή, σύζυγος τοῦ θανατωθέντος ἀπὸ τὸν βοεβόδα Κασσάνδρας Κωνσταντίνου Βαρσάμη, δηλώνει ὅτι ὁ ἄντρας της ἦταν μισθωτὸς βοσκὸς τοῦ Νικολάου Γεωργίου, Μαντεμοχωρίτη, ποῦ τοῦ φύλαγε 215 αἰγῖδια.

43. φ. 128 (8/190, 8 Ἀπριλίου 1831). Ὁ Κουτσογεωργάκης Δημήτριος, Κασσανδρινός, πούλησε στὸν Τριαντάφυλλο Γεωργίου Μπελμέμη πλοιάριο ὀνομαζόμενο Μαῖστράκι ἀντὶ 400 φoin., δηλ. 1.000 γρ.

44. φ. 129 (9/192, 9 Ἀπριλίου 1831). Ὁ Ἀναστάσιος Παπᾶ Βασίλειος Μακρῆς, Μαντεμοχωρίτης, δάνεισε στὸν Γεώργιο Ἀποστόλη Νεοχωρίτη 40 φoinίκες.

Πρβλ. καὶ πράξις 9/193, φ. 129 τῆς ἴδιας μέρας. Ἰ. Ἀναστάσιος Παπᾶ Βασιλείος Μακρῆς; βλ. ἔγγρ. 21, 38, 53.

45. φ. 139 (15/214, 15 Ἀπριλίου 1831). Ὁ Θεσσαλονικεὺς Κωνσταντῆς Γιαννάκου Καπιζιδιακός, μαθητὴς τοῦ Χριστοδοῦλου Ἰωάννου Μποταλοῦ-δη, Καλαφάτη, ἀναχώρησε τὴ μέρα αὐτὴ γιὰ μόνιμη ἐγκατάσταση στὴν Θεσσαλονικὴ δάσκαλος καὶ μαθητῆς συμφωνοῦν ὅτι δὲν θὰ ζητήσουν τίποτε ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλο.

46. φ. 138 (14/213, 14 Ἀπριλίου 1831). Ἰ. Ἀπὸ ἐπιτροπικὸ τῆς 14 Ἀπριλίου 1831 πληροφοροῦμαστε ὅτι στὴν Σύρα βρισκόταν ὁ Θεσσαλονικεὺς ἔμπορος Ἰ. Ἀθανάσιος Λαδόπουλος.

47. φ. 138 (26/229, 14 Ἀπριλίου 1831). Ἰ. Ἡ Τριανταφυλλιὰ Γεωργίου Καραλῆ καὶ ὁ γιὸς τῆς Στέριος ἀπὸ τὸ χωριὸ Σπάταις τῆς Θεσσαλονικῆς καθιστοῦν ἐπίτροπό τους τὸν Ἰ. Ἐλευθέριο Ἰ. Ἀντωνίου Μπογιατζή, Σαλωνίτη· αὐτὸς θὰ μετέβαινε στὴν Θεσσαλονικὴ γιὰ νὰ πούληση «τὸ ἐκεῖ εὑρισκόμενον ὑπεξουσίον των ὀσπήτιον, τὸ ὁποῖο πλησιάζει τὴν πόρταν τοῦ Βαρδαρίου εἰς τὸ Χαμάμι...».

Σπάταις; μήπως τὸ χωριὸ Ζουμπάτες κοντὰ στὸ χωριὸ Σουρωτῆ;—πρόταση τοῦ κ. Σωκρ. Λιάκου.

48. φ. 150 (27/232, 27 Ἀπριλίου 1831). Ὁ Ἰ. Ἀθανάσιος Μιχάλης, Κασσανδρινός, δανείστηκε ἀπὸ τὸν συμπατριώτη του Κωνσταντῆ Γαρόφαλου 132 φοίνικες, δηλ. 330 γρόσια.

Μιχάλης Ἰ. Ἀθανάσιος; βλ. ἔγγρ. 13, 50. Κωνσταντῆς Γαρόφαλος; βλ. ἔγγρ. 28.

49. φ. 155 (28/240, 28 Ἀπριλίου 1831). Οἱ Ἰ. Ἰωάννης Παπᾶ Βασιλείου, Ἰ. Ἰωάννης Ἰ. Ἀθανασίου, Στέργιος Πέτρου καὶ Ἰ. Ἀναστάσιος Κ. Παραθυρᾶς, ὄλοι Μαντεμοχωρίτες, κάτοικοι Σκοπέλου, ποὺ εἶχαν συντροφικὰ αἰγίδια πούλησαν στὸν σύντροφό τους κ. Ἰ. Ἰωάννη Κ. Παραθυρᾶ 153 αἰγίδια καὶ 70 κατσίκια πρὸς 4.000 γρόσια· ἐπίσης 20 πρόβατα καὶ δύο βόδια πρὸς 601 γρόσια.

Πέτρου Στέργιος; πρόκειται προφανῶς γιὰ τὸν Ἰ. Ἀστέριο Πέτρου, ποὺ ἦταν στὴ διάρκεια τοῦ Ἰ. Ἀγώνα ὑπαξιωματικὸς καὶ ἀργότερα κάτοικος Ἀταλάνης· Χι ο ν ι δ η, Οἱ εἰς τὰ μητρώα, σ. 55. Ἰ. Ἰωάννης Παπᾶ Βασιλείου; βλ. ἔγγρ. 51.

50. φ. 157 (29/243, 29 Ἀπριλίου 1831). Ὁ Ἰ. Ἀθανάσιος Μιχάλης, Κασσανδρινός, πλοίαρχος τοῦ πλοίου «Ἰ. Ὁ Ἅγιος Γεώργιος», χωρητικότητας 9 τόννων δανείστηκε ἀπὸ τοὺς Μαντεμοχωρίτες Παῦλο Δημητρίου, Βασίλειο Στεφάνου καὶ Γεροχριστοδοῦλου Κωνσταντίνου 80 φοίνικες ὡς θαλασσοδάνειο.

Μιχάλης Ἰ. Ἀθανάσιος; βλ. ἔγγρ. 13, 48. Βασίλειος Στεφάνου; βλ. ἔγγρ. 34.

51. φ. 163 (6/254, 6 Μαΐου 1831). Ὁ Ἰωάννης Παπᾶ Βασιλείου, Μαντεμοχωρίτης, ἐγγυᾶται στὴν Ἀστυνομία Σκοπέλου, γιὰ τὴν τίμια διαγωγή τοῦ Παναγιώτη Πολυχρόνη Καραχάλη, Μαντεμοχωρίτη.

Ἰωάννης Παπᾶ Βασιλείου: βλ. ἔγγρ. 49.

52. φ. 170 (9/265, 9 Μαΐου 1831). Ὁ Μανολάκης Χαριζάνης, ἀπὸ τὴν Νιγρίτα, δανείστηκε ἀπὸ τὴν Ἀβραπηκίνα σύζυγο τοῦ Δημητρίου Σκαντάλη, Μαντεμοχωρίτη, 360 φοίνικες, δηλ. 900 γρόσια.

Ἀβραπηκίνα, σύζυγος Δημητρίου Σκαντάλη: βλ. ἔγγρ. 26.

53. φ. 190 (4/296, 4 Ἰουνίου 1831). Ἡ Μαρία Γεωργίου Γεροδημητρίου, Μαντεμοχωρίτισσα, ἔλαβε ὡς ἐξόφληση 1.100 γρόσια ἀπὸ τὸν Ἀναστάσιο Παπᾶ Βασιλείου Μακρῆ, Μαντεμοχωρίτη.

Ἀναστάσιος Παπᾶ Βασιλείου Μακρῆς: βλ. ἔγγρ. 21, 38, 44.

54. φ. 197 (12/307, 12 Ἰουνίου 1831). Οἱ Κασσανδρινοὶ Ἰωάννης Γεωργίου καὶ Νικόλαος Δημητρίου πούλησαν στὸν Τριαντάφυλλο Ἰωάννου, Κασσανδρινὸ ἐπίσης, τὸ πλοῖο τους Μαῖστρος, ὀνομαζόμενο Ἅγιος Νικόλαος, χωρητικότητας 4 ἑλληνικῶν τόννων ἀντὶ 560 φοινίκων, δηλ. 1.400 γρόσια.

Νικόλαος Δημητρίου: βλ. ἔγγρ. 1.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΚΑΣΣΑΝΔΡΙΝΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ
ΣΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΜΝΗΜΟΝΟΣ ΣΚΟΠΕΛΟΥ*

Ἄδამ, Γεώργιος, 2
Ἀθανασίου, Ἰωάννης, Μαντεμοχωρίτης, 49
Ἀλεξίου, Χρήστος, Κασσάνδρα, 37
Ἀμπαζᾶς, Ρήγας Ἀθανασίου, Κασσάνδρα, 24
Ἀποστόλης, Γεώργιος, Νεοχωρίτης, 44
Ἀργυρακόπουλος, Γεώργιος Κώστας, 16
Βαϊνᾶς, Μαστρογεώργης Ἀναστασίου, Κασσάνδρα, 23
Βαρσάμης, Κωνσταντῖνος, Κασσάνδρα, 9, 32, 41
Γαρόφαλου, Ἀναγνώστης, Κασσάνδρα, 1
Γαρόφαλου, Κωνσταντῆς, Κασσάνδρα, 28, 48
Γεωργίου, Βασίλειος, Ὁρμύλια, 4
Γεωργίου, Γαρόφαλος, Κασσάνδρα, 34
Γεωργίου, Δημήτριος, Κασσάνδρα, 25
Γεωργίου, Ἰωάννης, Μαντεμοχωρίτης, 54
Γεωργίου, Μαρία Γεροδημητρίου, Μαντεμοχωρίτισσα, 53
Γεωργίου, Μπελέμης Τριαντάφυλλος, 43

* Ὁ ἀριθμὸς δηλᾶνει τὸν αὐξοντα ἀριθμὸ τῆς περιλήψης τῶν πράξεων.

- Γεωργίου, Νικόλαος, Μαντεμοχωρίτης, 42
 Γιοβάνης, Στρατής, Παλιοροχωρίτης, 30
 Γκιολού Μουρασαλή-Φλαμουρά, 17, 18
 Γραμμένος, Μιχάλης, 36, 40
 Γραμμένου, Παναγιού, Κασσάνδρα, 40
 Δημητρίου, Μαστρογιάννης, Κασσάνδρα, 1
 Δημητρίου, Νικόλαος, 1, 54
 Δημητρίου, Παύλος, Μαντεμοχωρίτης, 50
 Δρίζογλου, Κωνσταντίνος, 3
 Ἐπιφανίου, Σάββας, Σαραφιανός, 13
 Εἰσταθίου, Σωτήρης, 35
 Ζαγκλίδης, Παναγιώτης Πολυχρόνης, 26
 Ζούγκας, Γιάννης, Κασσάνδρα, 11
 Θεοδωρίδης, Νικόλαος, Κασσάνδρα, 27
 Ἰωάννου, Θεοδωρής, Κασσάνδρα, 9
 Ἰωάννου, Μανόλης, Κασσάνδρα, 6
 Ἰωάννου, Ρήγας, Κασσάνδρα, 20
 Ἰωάννου, Στέριος, Κασσάνδρα, 20
 Ἰωάννου, Στέριος Σκιάτης, 37
 Ἰωάννου, Τριαντάφυλλος, Κασσάνδρα, 54
 Κακόπουλος Χ' Γεωργάκης, Μυριόφυτο, 17
 Καπιζιδιακός, Κωνσταντῆς Γιαννίκου, Θεσσαλονίκη, 45
 Καραβασιλείου, Δημήτριος Χρίστου, Κασσάνδρα, 16
 Καραλή, Τριανταφυλλιά, Σπάταις (;) Θεσσαλονίκης, 47
 Καραλής, Στέφανος, Σπάταις (;) Θεσσαλονίκης, 47
 Καραζάλης, Παναγιώτης Πολυχρόνης, Μαντεμοχωρίτης, 51
 Καρτζιώτης Κόπανος, Ἰωάννης, Κασσάνδρα, 7, 19
 Καρτζιώτης Λέκας, Ἀντώνιος Ἰωάννου, Κασσάνδρα, 27, 33
 Κοντογιάννης, Ξανθός Στεριανού, Λιβάδι, 30
 Κοτζιά Χριστοδούλου, Ἰωάννης, Κασσάνδρα, 8
 Κουμιανού Στεριανή, Σκιάτιστα, 32
 Κουρτσογεωργάκης Δημήτριος, Κασσάνδρα, 43
 Κριζάνος, Γεώργιος, 3
 Κυριάκου, Μαρούδα, Πολυγερινή, 41, 42
 Κυρίτσης, Ἀλέξης, Κασσάνδρα, 6, 11, 12
 Κωνσταντίνου, Γεροχριστοδούλου, Μαντεμοχωρίτης, 50
 Λαδόπουλος, Ἀθανάσιος, Θεσσαλονίκη, 46
 Μακρῆς Ἀναστάσιος Παπᾶ Βασιλείου, Μαντεμοχωρίτης, 20, 38, 44, 53
 Μαργαρίτης Χίμος, Μιχάλης, Κασσάνδρα, 7, 19, 23
 Μιχάλης, Ἀθανάσιος, Κασσάνδρα, 13, 48, 50
 Μπογιατζής, Ἐλευθέριος Ἀντωνίου, Θεσσαλονικεὺς, 47
 Νάνος, Ἐμμανουήλ, Ὀλύμπιος, 22
 Νικολάου, Κωνσταντῆς, Μαντεμοχωρίτης, 36
 Νικολάου, Παλιοριώτης, Γεώργιος, Κασσάνδρα, 4, 8, 10, 35, 39
 Πανταζή, Γεώργιος, Κασσάνδρα, 1
 Παπᾶ Βασιλείου, Ἰωάννης, Μαντεμοχωρίτης, 49, 51
 Παπακωνσταντίνου, Ἀντώνιος, Ξεροχωρίτης, 22
 Παπούς, Γιαννάκης, Κασσάνδρα, 2, 5, 9

- Παραθυράς, Ἄναστάσιος Κ., Μαντεμοχωρίτης, 49
 Παραθυράς, Ἰωάννης Δημητρίου, 20
 Πέτρου, Στέριος, Μαντεμοχωρίτης, 49
 Σεϊμένης, Στέργιος Κ., Κασσάνδρα, 10
 Σκαντάλη, Ἄβραηκίνα σύζυγ. Δημητρίου, Μαντεμοχωρίτισσα, 52
 Σπανόπουλος, Κωνσταντίνος, 14
 Σπανόπουλος, Μαστρογιάννης, Φ., 14
 Στεριανός, Ἰωάννης, Λιβάδι, 30
 Στεριανοῦ, Ἰωάννης, Λιβάδι, 29
 Στεριανοῦ, Ξανθός, Λιβάδι, 29, 31
 Στερίου, Θεοδόσιος, 29, 30, 31
 Στεφάνου, Βασίλης (Βουκουρέστι), 34, 50
 Συκιάτισσα, Ἄσημίνα, 15
 Τζάμης, Κωνσταντῆς Γαρόφαλος, Κασσάνδρα, 33
 Τζαπαίορχος, Δαμιανός, Μυριόφυτο, 17
 Τζατζαρόνης, Ἰωάννης, Κασσάνδρα, 11, 15, 41
 Τζεμβέρης, Βασίλειος, 38
 Φλαμουράς, Βαρύτιμος, Ἰωάννης, Μυριόφυτο, 17, 18
 Χαριζάκης, Μανολάκης, Νιγρίτα, 52
 Χ' Ἀχμέτης, Μυριόφυτο, 17
 Χ' Ἐῦθυμίου, Κωνσταντῆς, Μαντεμοχωρίτης, 28, 41
 Χ' Κανακάρης, Μυριόφυτο, 17
 Χιμευτός, Ἄναστάσης καπιτάνιος, Κασσάνδρα, 24
 Χιμευτός, Γιαννάκης, Κασσάνδρα, 24, 34, 40, 41
 Χρήστος, Παναγιώτης, Κασσάνδρα, 31
 Χρήστου, Ἄθανάσιος, 41
 Χριστοδούλου, Δημήτριος Σκανδάλης, Μαντεμοχωρί, 26
 Χριστοδούλου, Ρήγας, Κασσάνδρα, 24

R É S U M É

Ath. E. Karathanasis, Mélanges historiques sur la Macédoine.

a. Contribution à l'histoire de la famille Laskaris (Thessalonique, XVIIème-XVIIIème siècles). La famille Laskaris de Thessalonique, descendante d'une vieille famille byzantine, arrive à Thessalonique après la chute de la Chanée (22 Juin 1645) et contribue à l'évolution de l'histoire intellectuelle et politique de la ville. Assanis Laskaris, artiste (médecin-philosophe) participera à l'émeute de 1684; la dignité ou l'honneur que le Patriarcat Oecuménique lui avait conférée causera la séparation de la villa en deux camps adversaires. Le fameux Grand Logothète de la Grande Eglise, Ioannis Karyophillis, participe lui aussi à l'émeute et recommande, dans une lettre, qu'il adresse aux Thessaloniciens, la réconciliation des deux camps. Laskaris, fils de Assanis ne se fait pas beaucoup remarquer à cette époque-là; pourtant au cours du premier quart du XVIIIème siècle il occupe une place très importante dans la ville de Thessalonique. Assanis Laskaris, fils, après avoir terminé ses études à Thessalonique passe à Padoue pour étudier les sciences humaines chez les Jésuites et la médecine et la philosophie à l'Université de la ville. Il y développe une personnalité remarquable sur le plan intellectuel et politique et entretient des relations avec les personnalités de l'époque.

b. Contribution à l'étude de la personnalité des membres de la compagnie hellénique de Sibiu (XVIIIème - XIXème siècles). Une acte du code de la compagnie hellénique de Sibiu, qui a servi de base à l'étude en question, nous renseigne qu'en 1800 Christodoulos Chadjiioannis, originaire de Thessalonique, est réélu professeur pour les deux années suivantes. D'autres personnalités du conseil de la compagnie (Chadjiconstantinos Pop, Triandafyllos Goumas, Radoutzis Stoicos, Kyros Tatartzou, Nanos Zygoris, Georges Vilaras, Georges Manikatis Safranos) qui font l'objet de cette étude, provenaient de la Grèce du Nord et de l'Epire.

c. Des réfugiés originaires de Kassandra et d'autres départements de la Macédoine installés dans l'île de Skopelos (1831). Le code du notaire de l'île de Skopelos nous offre de précieux renseignements sur l'activité des réfugiés rebelles de Kassandra et des autres départements de Macédoine. Obligés de fuir les Turcs après l'échec de la révolution de la Chalcidique en 1821, ils se réfugient dans les Sporades du Nord et continuent la lutte contre l'occupant. Les actes du code portent surtout sur les contrats, que les réfugiés avaient rédigé dans l'île de Skopelos et à Kassandra après la fin de la révolution hellénique.